

1949 г.

31

موسی بیگیف .

رحمت الہیہ برہاندری

۱۲۳۱۳

ناشری :

شرق کتابخانہ سی

اورسکی .

Айдар Хәйретдин
 КИТАПХАНӘСӨ

Тарих: _____ йыл
 Собес: _____
 «وقت» مطبعہ سی .

ТИП. ГАЗ. «ВАКТЪ» ВЪ ОРЕНБУРГЪ
 1911

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱

تاریخ ادیان .

دین نه ایمش بیانندن قبل ، تاریخ ادیان حقنده بر
ایکی سوز سوبله مک البته مههدر .
انسانک احوال اقتصادیه سندن ، سیاسیه سندن ، ترقیات
علمیه سندن تاریخده بحث ایتمک مهم اولور ایسه ، دیانت
انسانیه نك تاریخندن بحث ایتمک ، شبهه یوق ، دها زیاده
اهمیتلی اولور . دین ، انسانک روحانیتی طرفنده ترقیاتندن
عبارتدر ؛ حیات انسانیه ده الك اساسلی الك مؤثر روح -
روح دیانتدر . بر ملتک دینی او ملتک طبیعتیدر . انسانک
حیاتندن مقصدی ، حیاتده سیاستی همه سی او انسانک دیننده
انعکاس ایدر . بر دین ، بر زمانه قیاسله سویلنور ایسه ،
او دین ملتک او زمانده اولان درجه سنه غایت درست بر
میزان اولور . هر بر دین اوز اتباعلرینک درجه فکرلرینی
آچیق صورتده کوسترر . انسانک مقصدلری حاجتلری
تلاوتنده دعالرنده تماما ظاهر اولور ، قربانلری ده عهومی

وجدانك تحمّلنه مناسب كلور . انسانك ديانتيه مدنيته
 نرى برينه تبعاً تقدم هم ترقى ايتدكلرينه كوره ، انسانك
 درجه دينيهسى درجه مدنيهسنه تماما مطابق اولور . اويله
 ايسه ، تاريخ اديان دن بحث ايتمك مدنيت اساسلرندن
 اصولندن بحث ايتمك ديمك اولوب ، انسانك هم روحانى
 هم مادى ترفياتندن بحث ايدن بر تاريخ عمومى اولور .
 بوندن ده زياته مفيد بر علم عالم انسانيتده تصور اولنه
 بيلورمى ؟

تاريخ اديانك شو جهتدن اهميتى علوم ومعارفه رغبت
 ايدن هر بر ملت ايچون البته غايت بيوك در . ليكن بزم
 اسلاميت ايچون تاريخ اديانك ده بيوك بر اهميت
 مخصوصهسى واردر . بز اسلاميتك علويتنه كمالنه ، ير يوزنده
 عالم بشريت ده ظاهر اولمش دينلره قياسله اك افضللگنه
 ايمان ايدر ايسهك ، شو ايمانمزه فورى بر لاف ، برهان سز
 اساس سز بر دعوى دگل ايسه ، او تقدير ده بزه اول ده
 كلوب كتمش ياخود شوكونه قدر قالمش دينلرك هر برينه
 تفصيلاتيله واقف اولمق لازمدر . ديگر دينلرك اعتقادلرينى
 تعليملرينى بيلمه مش ايكن « اسلاميت - دينلرك اك
 افضل » ديمك درست اولورمى ؟ بر تقدير سوزمز درست ده
 اولسون ، ليكن بلا مقايسه سويلنمش سوز ديگر ملتلرك
 كوزنده بر قيمت علميهي حائز اولا بيلورمى ؟ بزم شريعت
 اسلاميه غائب عليهنده حكم ايتمكدن حاكملرى منع ايتمشدر .

اوبله ايسه، اولده كلوب كتمش دينلر ك تفاصیلی بزه معلوم دگل ایکن، او دینلر ك نقصانی یاخود بطلانیله نصل حکم ایده بیلورز؟ اسلامیت او دینلر دن افضلدر ديمك ایچون، شبهه یوق، او دینلر ك بزه معلومیتی لازمدر.

تاریخ ادیاندن بحث ایتمك بزه اوچ فائده ویرر:

- ۱) اولاً اسلامیتك علویتی بزه کون کبی ظاهر اولور.
- ۲) اسلامیتك حقانیتنه علویتنه ایمانمز، شوکونده روسیهده وار اکثر اماملر ك ایمانی کبی، «عن جهل» ایمان اولمق دن نجات بولور. ۳) عموماً طلبه لرمزك، اکثر اماملرمزك ایمانلرینه اعتقادلرینه استیلا ایتمش اضطراب یا هیجان کبی بیوک بر بلیه دینیه روسیه مسلمان لریزك باشلارندن مرفوع اولور.

تاریخ ادیانده تعالیم اسلامك علویتنه حقیقته دلالت

ایتمك جهتی شوکونده یر یوزنده وار اهل اسلامك روحنه هم مزاجنه غایت موافق غایت ملایم هم محبوب بر جهندر. شو جهتی اعتبار ایدر ايسهك، تاریخ ادیان دن بحث ایتمك اهل اسلام ایچون غایت بیوک اهمیتی حائز اولوب، دینی مدرسه لرده تاریخ ادیانی علی الاجمال ايسهده اوقومق واجب کبی بر شیدر. زیرا تاریخ ادیان عیات انسانیهده مدنیتك اساسندن بحث ایدر بر فن اولوب، تعالیم اسلامك ائك صوئك درجه علویتنه دلالت هم برهان اولا بیلور بالکمز بر واسطه در.

بوگا کوره بزده شمدي دينلرڭ تار يخندن بحث ايدر ز .
 او دينلر نصل نشأت ايتمش ؛ صوگره نصل ترقى ايتمش ؛
 ترتيبيله بيان قيلور ز . لکن بز او اسكى دينلر دن بحث
 ايدر ايکن ، او دينلرى انسانلرڭ چهلرندن عقمسزلق
 لرندن كفر لرندن وجوده کلمش شيلر در کبى نظر ايتمه يوب ،
 بلکه دين ده انسان ده طبيعى بر حالتدر ؛ مدنيت کبى
 طبيعى بر صورت ده نشأت ايتمش ؛ طبيعى صورت ده
 بلاسکته ترقى ايدر بر حالتدر نظريله همه اديان دن تام
 هم خالص بر حر يتله علمى صورت ده بحث ايدر ز .

حيات انسانيه ده هر بر شى طبيعى صورت ده باشلانوب ،
 طبيعى طرزده بر سلسله ترقيات اوزرنده بلاتوقف ترقى
 ايدر طورور . انسانڭ دينى ده شو عادى عمومى قاعده
 طبيعىه حکمندن مستثنى دگلدر . احوال اقتصاديه احوال
 سياسيه کبى انسانڭ دينى ده غايت ساده بر طرزده باشلا-
 نوب ، صوگره دائما حرکت ده بولنوب احيانا ترقى احيانا
 انحطاط ايدر ک شوکونگى حالنه کلوب يتمشدر .

بز شو اعتقادى قبول ايدر ايسه ک ، البته ، دينلرڭ
 هر برينه احترام نظريله باقار ز . بر ملتى عبادتى يا اعتقادى
 ايچون تکفير يا تضليل ايتمکدن البته بتون قوتمزله اجتناب
 ايدر ز . همه دينلره بر دينڭ سلسله ترقياتنه نظر کبى نظر
 ايدر ايسه ک ، او وقت دينى ايچون بر ملتى تکفير ايتمک ،
 ياخود دينى ايچون بر ملتته عداوت صاقلامق ضرورنى

بزده البته هيچ بر صورتله قالماز. اديانك تار يخندين بحث ايدر ايكن، بر دينى حق، ديگرلر بى باطل ديمك كىي تعبيرلرى قوللانمق دن، ادب بحث اقتضاسيله، بز البته احتراز ايدر ز.

بيلورم شو سوزمى اهل كلامك اكرى، صوك زمانلرده بزم كتب كلاميه يي او قومشلارك همه سى انكار ايدر. يالكز اسلاميته دگل، بلكه فقط اوز مذهبنه گنه تعصب ايدوب، ديگر همه انسانلرى تضليل يا تكفير ايدن بر متكم حوصل سنه همه انسانلرى تصويب ايتكم هر بر انسانى نجات دائره سنه ادخال ايتكم اعتقادى هيچ بر صورتله صيغماز. لكن شو اعتقاد - بر حقيقتدر.

عوم عالم انسانيتك نجاتى مسئله سى بزم كتب كلاميه ده بر مسئله خلافيه كىي نقل اولنمشدر. كتب كلاميه ده بحث نظر ده، كتب اصول ده باب اجتهادده شو مسئله «مجتهد فى الاصول مصيب مى دگلمى؟» عباره سيله ذكر قيلنوب، علمای اسلامك اكرى «مجتهد فى الاصول قطعاً خطى در» ديمشدر. جاحظ، عنبرى، محاسبى كىي بيوك اماملر، همده صوفيه - لرك بيوك اماملرى «اصول دينده اجتهاد ايدن انسان البته مصيبدر» ديمشدر.

صوفيه لرك الك بيوكلرى دائهاتكرار قيلنور بر تسبيح كىي

فكلهم فى رحمة الله خالد

موحده او ذو الشريك وجاهد

بیت حقیقتلارینی اوقورلار ایدی . یعنی انسانلرک هر بری موحد مشرک یا منکر اولسون ، اللهک کیمک رحمتلرنک مگگو قالاچقدر .

ابو یزید بسطامی ، جنید بغدادی ، ذوالنون مصری کیمی اڭ بیوک اهل تصوف ، کلام همده اصول کتابلرینک روایتلرینه کوره عالم اسلامده اسملری محترم بیوک علمای نظر - عهوم عالم انسانیتک نجاتیله حکم ایتمشلر ایسه ، بنده او بیوکلرک او قدر معقول سوزلرینی ممنونیتله قبول ایدوب ، تاریخ ادیاندن بحث ایدرم ایکن هیچ بر قومی هیچ بر ملتى اعتقادى عبادتى ایچون تکفیر یا تضلیل ایتزدن ، خالص همده معقول بر حریت تامه ایله هر بر دیندن ادب دائره سنده بحث ایده بیلورم .

عالم انسانیتک مدنیتی نصل ایسه ، دیانتیده او یلدر . انسان احوال مدنیه سنده ، شبهه یوق ، طبیعی صورته ترقی ایده کلمشدر . مدنیتک دون درجه لرنده اولوب کچمش انسانلری ، مدنیتده دونلکلری ایچون ، شو کون سوکمک یاخود عیب ایتمک جائز دگل ایسه ، دیانتک دون درجه - لرنده اولوب کچمش انسانلریده سوکمک یا تکفیر ایتمک البته ادب بحث اقتضاسنجه هیچ بر صورته مناسب دگلدر .

دین انسانلرده طبیعی فطری بر حالتدر : الله قرآن کریمده روم سوره سنده (۳۰) نچی آیت کریمهده « فاقم وجهک للمدین حنیفاً . فطرت الله التی فطر الناس علیها .

لا تبديل لخلق الله». ديمش دگلمی ؟

ايندى شو آيتك معجز نظمنده بر قدر ملاحظه قىلابق:

الله دينك فطريلىگىنى بيان سوكونده «لا تبديل لخلق الله»

نيچون ديمش؟ بونك سوكونده شو آيتك اوزنده «ذلك الدين

القيم» كى جمله معجزه بى ذكر ايتمكدن مقصد الهى نه ايدى؟

بن قرآن كریم ده بويله معجز آيت لرك ارشاد ليله

مهتدى اولوب، «ربنا وسعت كل شىء رحمة وعلماً» كى

آيت كریمه لرك احاطه عموميه لرى دائره سنه عمومأ هر بر

انسانك هر بر ملتك دخوللرينى جزماً قطعاً بيلوب، ارحم

اكرم الله حضرتلرينك الك كيك رحمت مطلقه لرينى مسكين

انسانلرك هيچ برندن قرغانماق ايچون، عالم وجودك هر

بر ذره سنه قدر من غير حساب مبدول قىلنمش رحمت

مطلقه نك الك كيك صورتده آچيلمش قاپولرينى انسانلرك

يوزنده قاپاماق ايچون: «عموم عالم انسانيتك نجاتيله»

حكم ايدرم. بنم شو مسئله ده اعتقاد شويله در.

تاريخ اديانندن بويله بحث ايتمك ايچونده عالم انسا

نيت ده هر بر انسانله گوزل صورتده معامله ايتمك ايچون

ده، البته رحمت الهيه نك عموميتنه، عموم انسانلرك ده البته

يوم قيامت ده نجاتنه اعتقاد باغلامق لازمدر.

بن بيلورم: شو سوزمى ايشانلر، اماملر قبول

ايتمه بور. يالكز اسلاميت ايچونگنه دگل، اوزلرينه تاماميله

معلوم دگل اشعر يلك حنفيك مذهب لرى ايچون ده جاهلانه

تعصب ایدوب، اوزلرینک جهلیات لرینه مخالفت ایدن هر بر آدمی تکفیر ایدن اماملر ایشانلر البته «عموم عالم انسانیتک نجاتنه» اعتقاد ایده مزلر.

اهل علمی تکفیر ایتمک عالم اسلامیتده اسکی بر بلیه ایدی. شو کونلرده بزم روسیهده شو تکفیر بلیه سی فوق الحدود انتشار ایتدی. هر بر ایشان هر بر امام اوزینک جاهلانه هواسنه موافق دگل آدمی تکفیر ایدر اولدی. علمیه مقابله ایتمکدن عاجز ایشان یا امام اوزلرینک صورلرینی نادانلقلرینی گویا ستر ایتمک فکر یله اسلامیت پرده سی آرقاسندن، آچیق فکر یولنه سلوک ایتمش هر بر انسان اوزرینه تکفیر اوقلری آتار اولدیلر. اویله ایشانلرک اویله اماملرک اسلامیتله بر پاره لك آلیش ویریشلری یوق ایسهده، او ایشانلر دیگر انسانلری تکفیر ایتمکدن اوتانماز اولدیلار.

شو قدر عمومیه همه تحملدن طیش اولان او بلیهیه بر قدر چاره بولوق ایچون، یاخود او ایشانلرک حمیت جاهلیه لرینه بر قدر تعدیل ویرمک ایچون، تاریخ ادیانندن بحثلر مه مقدمه صورتنده «رحمت الهیه عمومیتی» مسئله مه سنه دائر قرآن کریمده وارد اولمش آیتلری علمی بیانلریله نشر ایدرم انشاء الله.

رحمت الهیه عمومی حقنده اعتقاد .

على السمع عولنا فكنا اولى النهى .

ولا علم فيما لا يكون عن السمع .

اذا كان معصوما و قال ، فقوله

هو الحق لا يأتيه مین على القطع .

فعقل و شرع صاحبان تألفا

فبورك من عقل و بورك من شوع !

«رحمت الهیه عمومی» نظریه سی - سعادت طرفه
دائمی صورته ترقی ایتمک ایچون خلق اولنمش - عالم
انسانیتنک حیات استقبالیه سنه اساس اولا بیلور بر حقیقت
اصلیه اولیه اولدیغنه کوره ، اسلامیت روحنه اڭ موافق اولان
شو نظریه من القدیمر رغبتی اعتنامی جلب ایتمش ایدی .
الله رب العالمین حضرتلری طرفندن یر یوزنده خلیفه
اولوق صفت جلیل سیله تشریف قیلنمش انسانلرک ابدیت
طرفنده مؤبد صورته شقاوتلری ، ارهم الراحمین الله تعالی
حضرتلرینک رحمت غیر متناهیه سنه ، حکیم مطلق الله تبارک
وتقدس حضرتلرینک حکمت غیر محدوده لرینه ، بنم فکرم
جه ، او قدر موافق کلمه یور ایدی .

ابدیت طرفته متناهی دگل زمانلره نسبتله بر ثانیه
 بر سیکونت اولان حیاتنده خالص راحت یوزی کورمه مش
 انسان بالالارینک اکثری استقبالده مؤبد صورته شقی
 اولاچق ایسه، اوله مسکین انسانلری خلق ایتمکن
 ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینک مقصدی نه
 ایدی؟ انسانلرک اکثرینی مؤبد صورته تعذیب ایده چک
 ایسه، او وقت الله تعالی حضرتلرینک رحمت الهیهسی
 غضب الهیسنه نسبتله یوق حکمنده اولمایورمی؟

اشته شویله «شبهه» لر تاثیر یله رحمت الهیه عمومیتی
 بنم قلبمده همان همیشه رسوخ کسب ایدر طورر ایدی.
 لکن او بیوک مسئلهی علمی صورته حل ایده بیلمکن
 همان عاجز ایدم. کوکلمده کوکلشمش شو معما بنی دائماً
 راحتسز ایدر اولدی. علمی نظریه لر آراسنده، بنم
 فکر مچه، اثباتی ک مهم- نظریه «رحمت الهیه عمومیتی»
 نظریهسی اولدی ده قالدی.

ابعاد غیر متناهیهدن بحث ایندن اهل ریاضت، او
 متناهی دگل بعدلردن قیاس قبول ایتمز درجهده واسع
 اولان رحمت الهیهدن ده بحث ایتمش اولسه لار ایدی، البته.
 رحمت الهیه عمومیتی ده شو کونه قدر بر حقیقت قطعیه اولوب
 قالور ایدی.

لکن ابعاد غیر متناهیهدن بحث ایتمه همه همتلرینی
 صرف ایتمش اهل ریاضت، متناهی دگل شیلره قیاس قبول

ایتمز در جهده واسع اولان رحمت الهیه دن بحث ایتیمه نه دندر،
وقت بولاماشلر.

اولیه مهم مسئله اساسیه دن بحث ایتیمک شرفی -
حوصله لری طار، آللرنده وار مقیاسلری ده قیصه اولان-اهل
کلام نصیبی اولمش ده قالمش!
بوکئا کوره طبعی، بن ده اولیه بیوک مسئله اساسیه یی،
صوآ در جهده مشکل اولان معمایی حل ایتیمک فکر یله چاره سنز
کتب کلامیه یه التجا ایتدم.

هیچ بر انسانه هیچ بر مسئله ده هیچ بر وقت قناعت
ایتدرور قدر معلومات ویرمه یین کتب کلامیه البته بکاده
شو مسئله حقنده بر فکر مستقیم ویرمک دن عاجز قالدی -
بلکه بالعکس بنم «شبهه» لر می آرتردی .
بزم کتب کلامیه حقائق اثبات ایتمک دن عاجز ایسه
ده، حقائق علیهنه اعتراضلری شبهه لری غایت قوتلی صورتنه
سرد ایتمک دن عاجز دگادر .

کتب کلامیه ده ذکر اولنمش اعتراضلرک برینی، بنم
شو اخیرگی دعوامی بر مثال، بر شاهدله اثبات ایتیمک ایچون
بوراده نقل ایدیم :

[۷۴] «الله ندب الناس الى العفو، و جعل ذلك من مكارم
الاخلاق، و ابان انه اولی من جزاء المسیء بما یسوءه،
و ذکر للعبدان اجر العافین عن الناس علی الله . فالله احق
ببذل الصفة، لهما هو علیه من عظیم الجود و واسع النکرم،

[8] وجزبل الامتنان؛ ولا مكره له على المواخذة. فهو بالضرورة اهل العفو والتكرم بالتجاوز عن العبد المسيء المتعدى حدوده، عن اساءته، واهل لا سبال ذبل الكرم عليه.

الله اكرم ان تنسك رحمته
ومن وجود اذا لرحمن لم يجد

ثم ان اتصاف الحق بالوجود و العفو عن الجاني اعظم من اتصافه بالمواخذة على الاساءة. فان المواخذة والعقوبة جزاء. وليس في الجزاء على الشر فضل؛ الا اذا كان في الدنيا لما في اقامة الحدود من اقامة الامن العمومي و من دفع المضرة العامة، وما في ذلك من المصالح التي تعود على الناس. مثل قوله «ولكم في القصاص حياة» واما في الاخرة فما ثم ما يندفع بعقاب المسيء مثل ما يندفع به في الدنيا فالعقاب في الاخرة ليس فيه فائدة يعتد بها حكيم، وليس فيه من اذنة الانتقام ما يليق برحيم حلیم. وما يقال ان التعذيب للمتطهير عن الذنوب فليس بمعقول اذ قد كفى بسعة المغفرة مطهرة. ولئن كان في التعذيب معنى يوجب التطهير فلاى شيء التأييد؟

شو معنى ده اولان اعتراضلرى اهل كلام كتب كلاميه ده غايت صراحتله صوك درجه بر جسارتله سرد ايتمشلر. احياء العلوم صاحبي امام غزالى حضرتلرى ده شو اعتراضى «الاقتصاد فى الاعتقاد» اسملى كتابنده ذكر ايتمشدر.
الك شديد الك معقول اعتراضلرى بيوك بر جسارتله

ذکر ایدر اهل کلام، جواب ویرمک امرنده، نه دندر،
 اوقدر جسارتله اوقدر نشاطله حرکت ایدمه میورلر. عقلی
 صورتده ایراد اولنمش اعتراضله البته لا اقل بر معتمد عقلی
 جواب ویرمک لازم ایسهده، اعتراض خصوصنده عقل طرفنه
 کچمش اهل کلام، جواب خصوصنده عقلی اهمال ایدوب،
 نصوص شرعیهدن اوزلرینک عقللرینه نصیب اولایلمش
 وجهلر ایله گنه اعتراضله مقابله ایدرلر.

بوکنا کورهده، من القدیم کوکلمده رسوخ بولمش
 «شبهه» لر کتب کلامیه مطالعه سیله ازاله اولنه مادی. بلکه
 قوت کسب ایتدی. کتب کلامیهده بنم احاطه م دائره سنه
 داخل اولمش سوزلرک هیچ بری بکنا قناعت ویره مدی. عاقبت،

فلا تغرنک اقوال. زخرفة

فان مدلولها جهل و تعلیل

دیدمده، کوکلمده قرارلنمش «شبهه» لره جواب بولمق
 ایچون، ایندی دیگر بر یول اختیار ایتدم. عقل انسانی،
 کتابلرینک ایکی دفه سی آراسنده حبس ایتمک قصدیله
 تالیف قیلنمش کتابلری بر طرفه بر اقدمده، همه علومک
 اصلی اولان قرآن کریمه مراجعت ایتیمه میل ایتدم.

إذا الرجوع الى التحقيق شیمه من

یری المعارف فی الایات والسور.

فکلها عبر ان کنت ذا نظر

ولا یخیب الذی تسرى به العبر.

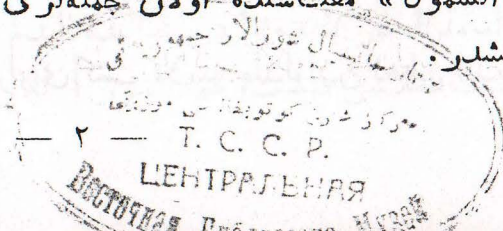
لكن آيات قرآنيہي فہم ایتہك عقندہ ، كلاميون
 اصوليون قلميلہ تالیف اولنمش تفاسیرلہ استعانت ایتہك
 بگا ہمان قناعت ویرہمدی . بن اهل تصوف قلمیلہ تالیف
 قیلنمش کتابلرہ التجا ایتدم : جلال الدین الرومی حضرتلرینك
 مثنویلری ، القشیری حضرتلرینك رسالہلری ، محیی الدین
 ابن عربی حضرتلرینك فتوحات مکیهسی بگا شو حوقدہ
 غایت بیوک فائدہلر ویردی : شو اوچ کتاب کبی آثار
 اسلامیہلرک اعانہسیلہ ، بنم کوکلمدہ متمکن اولمش «شبهه»
 لرک عقندہلری برر برر منحل اولدی . بری دیگرینہ
 تعارضلری یوق صورتدہ ، آیات قرآنیہ بنم قلمدہ اورونلا-
 شدی . الله تعالی حضرتلرینك رحمت مطلقہسنہ حسن ظنلہ
 انتظارم ، عالم انسانیتک ابدیت طرفندہ استقبالنہ اساسلی
 صورتدہ غایت بیوک بر امیدلہ نظرم بنم کوکلمہ غایت
 بیوک بر اتساع ویردی . عموماً انسانلرک رحمت الہیہ
 مطلقہدہ خلودلری ، بنم قلمدہ طارلق ایراث ایتہك دگل ،
 غایت بیوک شادلق ویرور اولدی . دینلرک ہیچ برندہ
 یوق شویلہ عالی بر نظری بن اسلامیتک تعالیم عالیہسنہ
 کوروب ممنون اولور اولدم .

جلال الدین الرومی حضرتلری مثنوی شریفک متعدد
 محللرندہ رحمت الہیہ عہومیتنہ دائر متعدد بیتلر سویلامشدر .
 استانبول دہ شرحیل برابر طبع اولنمش مثنوی شریفک
 بشنچی جلدندہ جلال الدین الرومی حضرتلری دیمش :

۲۱۱۳
بانگ می آمد که ای طالب بیا
جود محتاج گدایان چون گدا
جود می جوید گدایان و ضعیف
همچو خوبان کاینه جویند صاف
اولی خوبان زاینه زیباشود
اولی احسان از گدا پیدا شود
پس ازین فرمود حق درو الضعی
بانگ کم زن ای محمد برگدا .
چون گدا آینه جود ست مان
دم بود بر اولی آینه زیان .
آن یکی جودش گدا آرد بدید
دین دیگر بخشد گدایان را مزید .

شو معنی ده اولان بیتلرله جلال الدین الرومی
حضرتلری هر ایکی عالمده رحمت الهیه عمومیتنه فائل
اولمشدر .

محبی الدین ابن عربی حضرتلری فتوحات مکیه ده
متعدد محللرده «الرحمة الالهية وسعت كل شيء . فما فی
الوجود شیء لا یكون فی هذه الرحمة . ان ربك واسع
المغفرة فلا تجر واسعاً . فانه لا یقبل التهجیر ومن الناس
من یجادل فی اتساع رحمة الله ویدعی انها مقصورة علی
طائفة خاصة . فجروا وضحوا ما وسع الله . فلو ان الله لا
یرحم احدا من خلقه لجرم من رحمته من یقول بهذا .
ولکن ابی الله الا الشمول» معناستده اولان جملهلری
دلیلرله سرد ایتمشدر .

محیی الدین ابن عربی حضرتلری آخرتده عذابك
انقطاعه دائر ادله شرعیه لری ده فتوحات مکیده ده متعدد
بابلرده سرد ایتوب، شو اعتقادی ابو یزید بسطامی،
جنید بغدادی، سهل بن عبد الله التستری کبی الك بیوک
ذاتله شبهه سی یوق سندلرله اسناد ایتمشدر.

بن ده «وحسن اولئك رفيقا» دیدمده شو اوچ ذات
کبی بیوک اهل علمك منهلرینه تقلید ایتدم. اوبیوکلرک
عقول عالیهلر یله بیان اولنمش آیات کریمه لری کوردمده
اساسلی صورتده قناعت حاصل ایتدم.

قرآن کریم ده «الشوری» سوره سنده (۵) نچی «تکاد
السموات يتفطرن من فوقهن. والاللائك يتسبحون بحمد
ربهم، ويستغفرون لمن فی الارض. الا ان الله هو العفور
الرحیم» آیت کریمه سنده ملائکه کرام بر یوزنده وارن
بر انسان ایچون غفور رحیم الله تعالی حضرتلرینک درگاه
عظمتلرنده استغفار ایتمش ایسه، بن ده او بیوک فرشته
لره اقتدا ایدوب، ابدیت طرفنده عموم عالم انسانیتنک
نجاتلرینی اعتقاد ایده بیلورم دیدم.
شو اعتقاد بنم قلمده قوتلندی اسحاقیت، مدرسه
حشینه ده تاریخ ادیان درس لری مناسبتیله جن او اعتقادمی
مطبوعات عالمنه عرض ایتمک آرزوسنده کلدم. عرض
ایتدم.
نظر لری کتب کلامیه جلدلرندن تخطی ایده مز بر نیچه

امام افندی «شورا» صحیفه لرنده او مقاله لرمی اوقور اوقوماز
بنم مقاله لرم درس لرم علیهنده قیامت قویاردیلار. علملریله
مقابله ایتمکدن عاجز او امام افندیلر زورناللرینک صحیفه لرنده
بنم اوزرمدن ممکن طرفلرک هر برینه سعایت ایتمک کبی
دناعتدن اوزلرینی خلاص ایدمه مدیلر.

اعیش فی طیب نفس حیث کنت فما
اخاف من وقع آفات ولا ضرر

ادب عامک اقتضاسیله، همده «بل کذبوا بما لم یحیطوا
بعلمه ولما یأتهم تأویلہ» آیت کریمه سنک ارشادیله عمل
ایدوب، او امام افندیلره بنم طرفدن وعد اولنمش ادله
قرآنییه منتظر اولوب طورمق لازم ایسه ده، «قوت علمیه»
لری او اماملری برافمادی: محترم امام افندیلر «به لشی»
اطرافنده «سلسله» جریده لرنده وار قدر قوتلرینی کوستردیلر.
کافر ایتمک، مدرسه دن قومق، جان قییمق کبی شیلرک هر
برنی امام افندیلرک آغزلرینه ده اللرینه ده کلدی.
البته هر کس بیلور او یله امام افندیلردن دیگر شی
مأمولده دگل ایدی.

بر مسئله علمیه بی حل ایدمه بیلمک ایچون لازم اولان
بر همت بزم او یله اماملرده واردر اعتقادی بنده هیچ بر
وقت اولمامش ایسه ده، لکن ایکی هفته صبر ایدر قدر
عقل او یله اماملرک هر برنده واردر خیالنده ایدم. او یله
اماملر آراسنده املاسی درست، همده سور آکلار بر آدم

شاید بولنور املنده ایدم.....
رحمت الهیه عمومیتی عقنده بنم اعتقادم علیهنه مجلسلرده
بازارلرده طاوش کوتاره چك امام افندیلره انصافی یولنده بنم
بر سوزم وار:

عالم انسانیتنڭ استقبالننه معلق اولان شو مسئله
اگرده اهمیت سز ایسه، محترم امام افندیلر او یله بیهوده
مسئله لرله عزیز وجودلرینی یورماسونلار. اگرده او مسئله
بیوک اهمیتلی بر مسئله اعتقادیه علمیه ایسه، او وقت

و اذا ما خلا الحجاب بارض

طاب الطعن وحده والنزلا

کبی بیوک دناؤندن صاقنمق ایچون، بنم علیهمده
سویلنور او سوزلری بن یوق ایکن سویله مهسونلر.
بلکه او مسئله بی مذاکره ایچون بر «مجلس علیا»
عقد ایتسونلرده بنی ده اورایه دعوت ایتسونلر. بن اوز
دعوامی اثبات ایچون قرآن کریم دن متعدد آیتلر، کتب
سنندن متعدد حدیثلر سرد ایدرم انشاء الله.

قرآن کریمک هیچ بر کلمه سنه دست تأویل اوزاتمامق
شرطیله، کتب کلامیه ده مذکور مسئله لری قرآن کریمک
دالالتلرینه حا کم ایتمه مک اساسیله مجلس ده سوز سویلنور.
مجلس آش مجلسی دگل عمومی بر علمی مجلس اولور.
غیرتلی امام افندیلر یا بنم شو عرضی قبول ایدرلر،
یا خود مجلس لرده بیهوده سوزلرله عزیز وجودلرینی یورمق

[۱۶]

رحمتندن خلاص اولورلار .
 کورهیم بزم غیرتلی دیانتلی امام افندیلر بنم شو عرضی
 فصل تلقی ایدرلر . فصل اولور ایسه ده ، ایندی بوندن صوٹ ،
 فمن شاء فليقبل ومن شاء فليقل
 خلاف الذی قلناه «لاحجر فی القول»

۳

رحمت الهیه عمومیتمتی حقننده براهینم .

ارید اری دین النبی محمد
 یقام ، ودعوی المبطلین تزول .
 فلم ار الا الزور یغلو ، واهله
 یعزون ؛ والدین القویم ذلیل .
 فیا اهل دین الله سمعاً لناصح ،
 شفیق . فأتباع الرشاد قلیل .
 لینمی بیت الدین ، والبیت ساقط
 فجذ وتوکل . فالاله کفیل .

اسلامیتک ، کلوب کتمش یاخود شو کونه قدر فالمش
 دیگر ملل سماوییه نسبتله ، غایت گوزل بر قاچ مزایاسی
 واردر .

اڭ اولگیسی : اسلامیت ازلیت طرفنه نظر ایدر

ایکن، مقدم کلوب کتمش ملتیرک هر برنده لا اقل بر نبی
 ذیشان مبعوثیتنه قطعاً ایمان ایدوب هر بر ملتک دیننه
 قانونلرینه کبارلرینه غایت بیوک احترام کوزیله نظر ایدر.
 یهود کبی ملک هم نبوتی بالکنز کندولرینه عصر ایتمک
 ادعاسنده اولمایوب، نصاری کبی ده حضرت آدم علیه
 السلامدن حضرت عیسی علیه السلام موتنه قدر کلوب
 کتمش انسانلر هم ده عموماً نبیلر جهنم ده ایدیلر اعتقاد
 ایتمه یور. شو ایکی ملت کبی، اولده کلوب کتمش
 بیوکلرک هم ده نبیلرک مقدس محترم عرضلرینه طوقنوب،
 ملتلردن بریتک حسیات دینیه سنه آغیر کله بیله چک سوزلری
 حکایتلری کتب دینیه سنه فاتمایور.

یعنی اسلامیت دیگر ملتیرک هیچ برینی قلاباده فعلاده
 تحقیر ایتمه یور ایدی. کلوب کیندن همه ملتلر همه انسانلر
 ایچون بلا تحدید بدل اولنمش فضائل الهیه بی مغروریتله
 بالکنز کندوسنه استینار ایتمک دعواسی ده اسلامیت ده یوق
 ایدی.

اسلامیت اوزی ده رحمت الهیه قدر کیچ ایدی. او
 قدر کیچلگنه کوره ده الله رب العالمین حضرتلری طرفندن
 اسلامیت عالم انسانیت ایچون عمومی هم ده مؤبد اولاچق
 بر دین اولمق صفتیله سیدالوجود محمد علیه السلام حضر-
 تلری واسطه سیله قرآن کریم ده تعریفی تغییری ممتنع نظم
 معجزله بیان قیلندی.

اسلامیتك شو فضیلت مهیزه سسی عالم انسانیت ده
 اسلامیتك غایت سریع صورته انتشارینه فوتلی بر سبب ده
 اولمش ایدی. لکن اسلامیت ده او کیکلک او قدر اوزاق
 دوام ایده مدی، کیك کوینچه اسلامیتی اوزلرینك طار فکر-
 لرنده غایت طار کوکللرنده اورونلاشدرمق دن انسانلرک
 اکثری عاجز قالدی. زیرا چاره سز یا اوز کوکللرینی
 توسیع ایتمک، یا خود اسلامیتی اوزلرینك کوکللری قدر
 اک طار بر «لاشی» ایتمک مجبوریتنی وار ایدی. فقط
 اولگی دن، یعنی اوز کوکللرینی توسیع ایتمک دن عاجز
 قالمش انسانلر، ایکنچیدن یعنی اسلامیتی طار ایتهمق دن
 قورفمادیلر. او زمانك احوال سیاسیه سسی ده بوکا مساعده
 ایدی.

شو حالك تأثیر یله طار کوکللر قدر طار غایت اوفاق
 مذهب لر عالم اسلامیت ده قیصه بر مدت ایچنده کثرتله وجوده
 کلدی. معقولات دائره سسی قدر کیك اسلامیت اویماق
 احاطه سسی قدر گنه تنگ قالدی. اسلامیت همه عالم انسانیتنی
 جمع ایده بیلیمک دگل، اوفاق بر قریه ده طوپلانمش کوچک
 جماعتی ده دائره اماننه آلاماز اولدی. اسلامیت «یا فلان
 اوغلی فلان کبی اعتقاد ایت یا خود مؤبد صورت ده جهنم ده
 یان! جانك ده مالک ده حلال! . . .» کبی اک بیوک ظلم اک
 بیوک جهل اساسنه بنا قیلنمش بر جزیه دن عبارت قیلندی.
 عاقبت، اسلامیت - ار باب عمائمک کیفی هوالرینه خدمت

ايندرك قصيله غايت قبا بر قورال صورتنده افراغ اولندي .

شو حالك سؤ تأثيرلريني صايوب بتورمك ممكنيدر ؟ فقط شبيهه يوق، عالم اسلاميتك باشنه كلمش سياسي اجتماعي بليه لرك عموماً هر برينه شو حال سبب اصلي اولمشدر . بن شمدي ازليت طرفنه اسلاميتك نظري حقنده شو قدر سوزلرمله اکتفا ايده بيلورم . زيرا بوندن زياده شي بنم مقصدمدن خارجدر .

اصل مقصدم: ابدیت طرفنه، یعنی عموم عالم انسانیتک حیات استقبالیه سنه اسلامیتک نظری حقنده علی التفصیل سوز سويله مک ایدی .

شو جاضرگی دقیقه دن اعتباراً ازليت طرفنه وجودك انتهایسی عقلا ده سه عاده ممکن اوله بيلور ايسه ده، عالم وجودك ابدیتی طرفنه نهایت البته بلا خلاف يوقدر . ابدیت طرفنه بلا انقطاع ، وجودك دوامی اخبار سماویه ایلده صحیح عقولك اجماعیله ده شبهه سز صورتك ثابت اولمشدر .

« ابدیت طرفنه نهایت يوق ! » ديمك کبی بر قدر تأمل قیلنور ايسه، غایت دهشتلی بر تعبيرك معناسی نه در ؟ .

استقبالده نهایتی يوق ابدیت - او قدر بيوك او قدر واسع غير محدود زمانلردن عبارتدرکه مليون دفعه مليار عصرلر او زمانلره نسبتله بر سه کوند قدرده اولاماز ؛ بلکه ریاضی مقدارلرک همه سی جمعاً ابدیت عظمتنه اتساعنه

نسبتله محسوس دگل غایت حقیر بر مقدار اولور قالور.
 «یتخافتون بینهم ان لبثتم الا عسرا. نحن اعلم بما
 يقولون اذ يقول امثلهم طريقة ان لبثتم الا یوما.» (طه -

[v 19] (۱۰۴ - ۱۰۳)

استقبالده نهایتی یوق ابدیته نسبتله شو بزم
 دنیا مژک عمری ده محسوسیت در جه سندن دون غایت
 حقیر بر مدتدن عبارت اولور.

«ولله غیب السماوات والارض. وما امر الساعة الا
 کلمح البصر او هو اقرب. ان الله على کل شیء قدير.»

[v 20] (النحل - ۷۷)

انسانلرک طبیعی عمرلرینی آلمش یتمش سنه قدر
 اعتبار ایدر ایسه کده، خلاف معتاد اولارق بر انسانلرک
 عمری یوزلره ایریشور ایسه ده، بئر تقدیر انسانلرک
 عمری دنیا عمرینه نسبتله کذلک محسوس دگل عاشره کبی
 بر لمحدهن گنه عبارت اولور قالور.

شو دنی دنیا ده ابتدای خلقتدن شو دقیقه به قدر
 کلوب کتمش انسانلرک اکثری، شبهه یوق، اوزلرینک
 بر لمحده کبی اولان عمرلرنده راحتلرینه نسبتله دهها زیاده
 مشقتلر کور مشلر در.

بر لمحده کبی اولان عمرلرنده خالص راحت یوزی
 کورمه مش مسکین انسانلر، ریاضی مقدارلرک هج بریله
 تحدید قیلنه ماز ابدیت طرفنده، نه قدر قاسی اولور ایسه ده

هیچ بر انسانك قلبی تصویرینه طاقت قیلاماز درجده دهشتلی عذابله مؤبد صورته معذب اولاقچلار ایسه ، یا او وقت غفور مطلق ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینك رحمت مطلقه سیله، مغفرت عمومیه سی نره به کتیش اولور؟ یالکیز بر لهجه کبی اولان مدته گنه راحت ایدوب ده ملیارد ملیارد قدر عصورلرده دهشتلی صورته عذاب ایدن ذات ، ارحم یا رحیم اولا بیلورمی ؟ او یله ذاتك انتقامی غضبی قیاس قبول ایتمز درجده مغفرتندن رحمتندن دها زیاده اولمازمی ؟

بن یالکیز شویله ملا حظه لره اعتماد ایدوب گنه عموم عالم انسانیتك نجاتیله حکم ایتیش اولسه ایدی ، عالم انسانیت مؤبد صورته البته معذب اولور اعتقادنده اولان انسانلرک خدایی تعظیملرندن تقدیسلرندن بیك دفعه زیاده الله رب العالمین حضرتلرینی تعظیم و تقدیس ایتیش اولور ایدم .

دیگر ملتلرک هر بری استقبالده نجاتی بیوک مغرور - یته یالکیز کندولرینه حصر ایدرلر ایکن ، ابدیت طرفنده عموما عالم انسانیتك نجاتی اسلامیت اعتقادی قیلنه بیلور ایسه ، او یله عالی بر اعتقاد اسلامیت ایچون غایت بیوک بر فضیلت اولمازمی ایدی ؟

شبهه یوق او یله عالی بر اعتقاد اسلامیتك الك بیوک

مزایاسندن ایکنچی سی اولا بیلور .

ألم ده هیچ بر دلیل اولماسه ده ایدی، او یله بیوک بر
 فضیلتی تعالیم اسلامیه اساسنه وضع ایتمه اسلامیه محبت
 سائقه سبیله البته سوک در حده اجتهاد ایدر ایدم. او یله
 ایسه، ألم ده غایت واضح براهین وار ایکن، ایندی بن نیچون
 سکوت ایدهیم؟

عالم انسانیتک حیات استقبالیه ابدیه سنه عائد او بیوک
 مسئله بی بندن مقدم علمای اسلامک ال بیوک لری کشف
 ایتمشلر ایسه، او مسئله ده او یله بیوک لره اقتدا ایتمک شرفی
 ده بگا کفایه ایدر. ا گر مسئله بی بندن مقدم هیچ بر آدم
 سویل مه مش ایسه، یا خود سویل یوب ده اثبات ایدمه مش
 ایسه، بلکه او مسئله بی یالکز بن ابتداع ایتمش ایسه،
 اثباتیچون ده براهینی یالکز بن گنه بولمش ایسه، بنم
 ایچون بوندن بیوک بر شرف حاجت دگل! بن او یله بر
 شرفه شو دنیادن قناعت ایدرم.

خامش، حافظ! که دست غیب ناکه

چنان سازد که خواهی روزی شادی!

ایشته بن یا اتباع یا خود ابتداع شرفنه نائل اولمق
 قصدیله، قلمده متمکن بر اعتقادی عمومک مطالعه سنه عرض
 ایتدم. دورت بش آدمک تهمتی کبی، او مسئله ده بر فتنه
 احتمالی یوقدر. شو ساعت ده بنم قلمله او مسئله عمومه
 عرض اولنماسه، یارین شبهه یوق، او مسئله دیگر بر آدم
 همیله عمومک فکرینه عرض اولنه جق.

همه کارم زخود کامی بید نامی کشید آخر!

نهان کی ماند آن رازی کز و سازند محفاها؟!

[۲۲۲]

«عالم انسانیتک حیات استقبالیه سنده رحمت الهیه عمومی بولورمی؟» یاخود «انسانلرک اکثری رحمت الهیه دن مؤبد صورتده محروم قالورلر می؟» مسئله لرینه عائد سوز لری کتب کلامیه ده، تفسیرلرده اهل کلام اوزاتمشلار ایدی. مذاهب نه قدر مختلف اولمش ایسه ده سوزلر نه قدر چوق سویلنمش ایسه ده، کتب کلامیه عموماً «رحمت الهیه یالکز مؤمنلره؛ ایمس در کافرلره» اعتقادنده اجماع ایتمشلر ایدی. هر کس ده ایمانی یالکز کندوسنه حصر ایدوب «رحمت الهیه یالکز بکا اولور» اعتقادنده ایدی. بوکا قریب اعتقاد عالم اسلامیت ده هر آدم ده شو کونه قدر دوام ایتدی؛ کتب کلامیه اوز طرفدارلرینه جنت ایچون خط سعادت؛ جهنم دن خط برأت و یروب، مخالفلرینه عموماً خط شقاوت و یرمکدن، یعنی جهنم یولنه مرور تذکره لری یازمق دن دیگر بر شی بیلمه یور ایدی.

اهل کلام اوز نوبتلرنده سوزلرینی سویله دیلر،

نوبت شمدی بزه کلدی.

دور مجنون گذشت؛ و نوبت ماست

هر کسی پنج روز نوبت اوست

دلا، طمع مبراز لطف بی نهایت دوست

فکر هر کس بقدر همت اوست.

[۲۲۳]

بوندن صوڻڪ سرد قيلنه چق برها زارمه بر مقدمه قيلمق
 قضيله بن بوراده كتب كلاميه ده بيان قيلنمش بر مسئلہ ي
 محاهه سيل نقل ايده يم: اهل كلام اثابه، عقاب مسئلہ سنك، يعنى
 طاعت ايچون ثواب ويرو، معاصى ايچون ده عذاب ايتو
 مسئلہ سنده، مختلفى مذهبلره ذاهب اولمشلر ايدي.

اوزلرينه اهل السنة والجماعة اسمينى تخصيصوص ايدين
 اشاعره ماتريديه كبي مذهبلر « اثابه ايله عقابك هيچ برى
 واجب على الله دگل؛ بلكه اثابه بر فضل الهى، عقاب
 ايسه، بر عدل الهيدر؛ كفرن ما عدا هر بر گناهى اوز
 اراده سيله خدای عفو ايده بيلور؛ نصوص سماويه ظاهرينه
 كوره كفرى عفو ايتمك اصلا ممكن دگلدر» ديرلر ايدي.
 بزم كتب كلاميه ده هم ده كتب اصول ده « معتزله »
 ناميله ياد اولنور بر بيوك مذهب واردن. او مذهب اربابى
 كندولرينه « اصحاب العدل والتوحيد » نامنى ويروزلر.
 او مذهب موجدى - علوم سننده امامتيله: خطبه لرنده
 وعظملرنده بلاغتيله مشهور، اسمى عالم اسلاميت ده الك
 محترم حسن البصرى حضرتلرينك الك بيوك تلمينى واصل
 بن عطا حضرتلرى ايدي. شو محترم امام واصل حضر-
 تلى ده عقل ده علم ده اخلاق ده حسن الصبرى حضرتلر-
 ندن بر نسخه كبي اولوب على الخصوص بلاغت بابنده
 الك برنجيلك رتبه سنه چيقمش ايدي.
 ايشته شو محترم امام واصل بن عطا حضرتلرى اثابه

عقاب مسئله‌سندہ استاذی حسن البصری رأیندن اعتزال
ایدوب، غایت غریب بر مذهب ایجاد ایتدی. او مذهبه
کوره «طاعتلره ثواب ویرمک، گناهلر ایچون ده عقاب
ایتمک واجبدر؛ عدلاک اقتضاسی شودر» ایلمش!
«طاعتلره ثواب ویرو واجبدر» سوزینک صورتی،

بر قدر تأمل قیلنور ایسه، ظاهر اولور. زیرا همه عالم
وجودک ذره لرینه قدر مالکی اولان قاهر مطلق الله حاضر
تارینه عقلا بر حق ایجاب ایتمک صریح عقلک خلافیدر.
شوقدر واضح بر حقیقت ده سورتی اوز اتمایوب امام اسلام
فیلسوف ابوالعلا حضرتلرینک «اللهم میات» نده ذکر
اولمش ایکی بیٹی بوراده بر مناسبتله نقل ایده یم:

والخیر یفعله الکفریم بطبعه
وإذا اللهم سغا فداک تکلف
نرجو من الله الثواب مجاریا
وله علينا من القديم تسلف

شو ایکی بیٹی معناسیله ملاحظه ایدن هر بر عاقل،
اوزینک غایت جزئی طاعتلری ایچون مؤبد صورتده جنات
عالیه یی ایجاب ایتمکدن گنه دگل، حتی طلب ایتمکدن بیله
البته اوتانور. بز عقل صریحک ارشادیله مهتدی اولور
ایسهک آکلارز: بزه دنیاده نصیب قیلنمش هر بر لقمه
هر بر شربه بیوک بر فضل الهیدر، بزم وجودمزده بزم
حیاتمزده، بزم طاعتلرمزده همه سی بزه خدای طرفندن بدل

اولنمش بيوك نعمتلردر. بيك دگل ميليون قصورى وار
 طاعتلرمز مقابلنده الله رب العالمين حضرتلرينه جنات عاليه
 ايجاب ايتمك، اگرده غايت بيوك حماقت اولماز ايسه،
 البته خداڭك الطاف غير متناهيه سنه، محدود دگل كرمه
 اعتماد ايتمك سببيله انساڭك قلمنه استيلا ايتمش بيوك بر
 مغرور يتدر.

بن شويله ملاحظه لره طالورم ايكن، اهل كلامك
 غايت بيوك جسارتلرندن، تعبيرى عفو ايتسونلر، غفلتلر
 ندىن ادب سزلكلرندن فوق العاده تعجب ايدرم
 فيلسوف شاعر مشهور سعدى حضرتلرى ديمش:

از دست و زبان كه بر آيد
 كز عوده شكرش بدر آيد
 بنده همان به كه ز تقصير خویش
 عنبر بدر گاه خدای آورد
 ورنه سزاوار خداوندیش
 كس نتواند كه بجای آورد

اشته الله رب العالمين حضرتلرينك عظمتنه مناسب
 ادب شودر! بويله ادب البته ملا جلال، تقفازانى كى كى
 كلاميه ده بولنه ماز؛ بونگچون گلستان، ديوان حافظ كى
 كتب ادبيه لازمدر.
 وجوب اثابه بطلانى حقنده شو قدر سوزله اکتفا
 ايدوب، وجوب عقاب حقنده اهل كلامك سوزلرينه ايندى
 نظر اينه بيك:

اشعریلر ماتریدیلمر توبه سز مغفرتك جوازینی کفردن
 ماعدا اولان گناهلره حصر ایدوب، کفر ایچون عقاب البته
 واجبدر دیدیلر؛ اما واصل ابن عطا حضرتلری همده اتباعی
 کبائری ده کفر کبی حساب فیلوب، بیوک گناهلرک هر
 بری ایچون البته عقاب لازمدر اعتقادنده ایدیلر.

کبائری بر طرفه بر اقوب، کلامزی «کفر ایچون
 وجوب عقاب» مسئله سنه حصر قیلایق. زیرا الك اصل مقصد
 شو مسئله بی حل ایتمکدر.

«کفر ایچون عقاب واجبدر» سوزنده وجوبدن

مراد نه در؟

شارع خطایله انسانلر ذمه سنده بر شی واجب اولا
 بیلور. لکن شو معنی ایله وجوب قاهر مطلق الله حضر-
 تلری حقنده شبهه یوق هیچ بر صورتده ممکن اولاماز.
 زیرا شو معنی ایله وجوبی دعوی ایتمک ایچون دها
 بیوک بر غالب اعظمک وجودینی دعوی ایتمک لازم اولوب
 کلور ایدی.

الله عز وجل حضرتلری حقنده او معنی ایله وجوبک
 عقلا همده شرعاً امتناعی قطعی صورتده معلومیتنه کوره،
 کلامیون اوز دعوالرینی بر قدر معقول اولا بیلور طرزده
 کوستر مک ایچون ایکی نوع وجوب اثبات ایتیمه مضطر
 اولدیلر: بری «وجوب علیه» دیگر ی ده «وجوب منه»
 دیدیلر. «یجب علی الله» دیمک ایچون دیگر بر ذات

طرفندن امرک نزولی لازم کبی ایسه ده، «یجب من الله»
 دیمک ایچون دیگر بر ذات طرفندن امرک نزولنه اصلا
 حاجت یوقدر، بلکه الله عز وجل حضرتلرینک اوز حکمیل
 اوز التزامیل بر شی اللهک اوزینه واجب اولا بیلور
 دیدیلر. وعید حقنده وارد «ان الله لا یغفر ان یشرک به
 ویغفر مادون ذلك لمن یشاء» (نساء ۷۷) - «قال لاتختصموا
 لیدی وقدمت الیکم بالوعید. ما یبدل القول لیدی. وما انا
 بظلام للعید» (قاف - ۲۸ - ۲۹) کبی آیتلرله کبائر هم
 کفر ایچون عقاب ایتمک الله حضرتلرینک اوز حکمیل
 اوزینه واجب اولور ایسه، ممکنر، بلکه عقاب البته
 واجبر، عفو ایتمک قطعاً حرامدر؛ زیرا کبائر یا کفر
 عفو اولنوب عقاب واقع اولماز ایسه، او وقت اخبار
 سماویدهده عموماً، قرآن کریم ده خصوصاً متعدد محللرده
 کذبک وقوعی لازم اولوب کلور؛ وعیدده خلف ایتمک،
 سوزی ده یالان سویله مک الله تعالی حضرتلری حقنده عقلا
 ممتنعدر دیدیلر.

کتب کلامیه بی کتب تفاسیری صوکه درجه اجتهادله
 اک بیوک بر تفتیشله مطالعه ایدن هر بر منصف آدم
 بیلور؛ شمدی بیان قیلنمش دلیل وجوب عقاب مسئل سنده
 کلامیونک آنده بولنه بیلور دلیللرک اک قوتلی سیدر؛
 بوندن دها قوتلی بر دلیل کلامیونک آنده یوقدر.

اشته، اگر بن اهل کلامک شو دلیللرینی هدم ایده

بیلور ایسه، اوقت اوز دعوامنی برهانلرمله اهل کلامک
هر برینه الزام ایده بیلورم .

بن اهل کلامله مناظره ایدر ایکن، اهل کلامک اوز
مسلکله رینه سلوک ایتسهم ایدی، اهل کلام کبی آیتلری
تأویل یا تخصیص ایتیه تنزل کوسترسه ایدی، البته وعید
آیتلرینک هر برینی مغفرت یا رحمت آیتلریله تأویل یا
تقیید ایدر ایدم . یاخود وعید آیتلری خبر دگل، انشادر؛
خلافی واقع اولور ایسه، کذبک وقوعی لازم اولوب کلمز
دیر ایدم . یا ایسه «الم تعلم ان الله له ملك السماوات
والارض . يعذب من يشاء ويغفر لمن يشاء . والله على كل
شیء قدير» (مائده - ۴۰) کبی قرآن کریم ده متعدد سوره
لرده وارد آیت کریمه لرله وعید آیتلرینی اللهک مشیتیله
تقیید ایدوب، وجوب عقابی البته رد ایدر ایدم . یا ایسه،
«قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة
الله . ان الله يغفر الذنوب جميعاً . انه هو الغفور الرحيم»
(الزمر - ۵۳) کبی محکم هم ده عمومیتی مؤکد آیتلری وعید حقنک
وارد ظاهر آیتلره تعارضلری صوکنده ترجیح ایده بیلور ایدم .
اهل کلامک خاطر ایچون گنه شو مسلکله سلوک
ایده چک اولسهم ایدی، البته او مسلکله هر بریله
کلامیونک دلیللرینی جرح ایتیه بنم حقی کلامیونک اوز-
لری ده تسلیم ایدرلر ایدی . لکن او یله مسلکله سلوک
ایتیه بنم احتیاجم یوقدر . زیرا ک بیوک دلیللری ده بنم

نظر مده غایت ضعیف اساس اوزرینه بنا قیلنمش در:
 اهل کلام خلف ایتمهکله عفو ایتمگی، همده تجاوز
 ایتمهکله یالان سویله مگی فرق ایده بیلسه لر ایدی، حدودی
 یوق بیوک زلتاره مرتکب اولمازلار ایدی. خلف ایتمک
 عقلاده شرعآده منموم ایسه ده، لکن عفو ایتمک مکارم
 اخلاقک اڭ بیوک لرنندر: یالان سویله مک اڭ بیوک عبدر،
 لکن موآخده ایدرم سوزندن تجاوز ایتمک اڭ بیوک بر
 کر مدر.

الله قرآن کریم ده « وما ارسلنا من رسول الا بلسان
 قومه » دیمش. وعید آیتلرینک هر برسی ده قرآن کریم ده
 لسان عربیله کلمشدر. عربلرک لساننده عرفنده عفو ایتمک،
 موآخده دن تجاوز ایتمک هیچ بر وقت کذب دن عد قیلنمایور.
 عرف عرب ده موآخده دن تجاوز ایتمک، جانیلرک جنایتلرینی
 عفو ایتمک اڭ محمود اڭ عالی فضائل دن حساب قیلنور.

اهل کلام وعید آیتلرندن وجوب عقابی فهم ایتمشلر
 ایسه، بن رحمت الهیه اتساعنه اعتماد ایدوب، عرف
 عربک دلالتیله، البته یوم قیامت ده الله هر بر انسانک
 گناهندن تجاوز ایدر اعتقادنده اولور ایسه م، الله رب
 العالمین حضرتلرینک حضورنده دها ادبلی صورتده حرکت
 ایتمش، همده قرآن کریمی دها گوزل آکلامش اولور م.
 فتوحات مکیه صاحبی محیی الدین بن عربی حضرتلری

فتوحاتک ۴ نچی جزنده (۵۱۷) صحیفه سنده دیمش: « وقد

زل هنا اهل الكلام زلة عظيمة او وقعها في ذلك استحالته
 الكذب على الله في خبره . وما علموا ان مثل هذا لا يسمى
 كذباً في العرف الذي نزل به الشرع . فقد حجبهم دليل
 عقلى عن علم وضع حكى . وهذا من قصور بعض العقول
 ووقوفها في كل موطن مع ادلتها . ولا ينبغي لها ذلك .
 ولتنظر الى المقاصد الشرعية في الخطاب ، ومن خاطب ،
 و بأى لسان خاطب ، و بأى عرف اوقع المعاملة في تلك
 الامة . يقول بعض الاعراب : «وانى اذا اوعدته او وعدته
 لمخلف ايعادى ومنجز موعدى» . ولا يقال ان الله اخلف
 بل يقال انه عفا وتجاوز عن عبده . »

علمائ اسلامك بيوكورندن امام يحيى بن معاذ حضر -
 تلى ديمش : «الوعد والو عيد حق . فالوعد حق العباد
 على الله . حيث ضمن لهم أنهم اذا فعلوا كذا ان يعطيهم كذا .
 ومن اولى بالوفاء من الله . والو عيد حقه تعالى على العباد .
 اذ قال لا تفعلوا كذا فاني اعذبكم ان فعلتم كذا ففعلوا
 فان شاء عفا وان شاء اخذ . لانه حقه . واولا هما العفو
 والكرم لانه غفور رحيم . »

اهل كلامك دليللرني جرح مقامنده شمدى شو دفعه
 يالكز شو قدرله اکتفا ايدرم . بوندن صوكت ، انشاءالله
 قرآن كريم دن من غير تاويل آيات بيناتى كوزى وار
 آدملره عرض ايدرم . قرآن كريمى اقوال كلاميه ايله تفسير
 ايتيميه عادتلمش امام افنديلرک امراض قلبيه لرينه شايد

بر قدر شفا ويره بيلورم انشاء الله .
 اوزار ينيك احاطه سنه داخل دگل هر بر حقيقتى انكار
 ايدن امام افنديلر آكلار ايسه لر، شو بيتلرى انشاد
 ايديم :

وان تكن قاصراً عن كونها ثبتت
 فيما حوى شرحه الحفاظ فى الورق
 فاعرف مقامك فى درك العلوم ، ولا
 تعرض لمن خاض فيها شاسع الشفق
 فانت ويحك فى وهه الحضيض . فلا
 تمدد يديك لىءوى فارق العنق
 ما الدين الا الذى تسعى لتوهنه
 آى الكتاب و آثار النبي العتق
 لا كل خبط عن اليونان مبتدع
 قد دس بين اصول الدين مختلف
 تحمى قواعد رسطاليس تحسبها
 ديناً . لك الويل نبهناك فاستبق
 ان كنت توررد ردا او معارضة
 لما سردناه فاذا كر ماترى وسق .

233
 4/

استطراد

۴

رحمت الهیه عمومیتی حقننده برهانلرم

عیب حافظ گو مکن واعظ که رفت از منهدم [۳۶] پای آزادی نبندد، گر بجایی رفت رفت .
 بیا، و معرفت از من شنوکه در سخنم
 ز فیض روح قدس نکتۀ استفاده رفت
 همه انسانارک عقیدۀ الهیه لرینی تصویب ایدن
 لسان الغیب خواجه حافظ شیرازی حضرتلری .

دوستلرم قردشلرم ! سز ملالرغه نه یتکنز :
 شو ایکی یولنی مینی کومگاچ اوفورلر قبرمه .
 اهل تکفیر بر عجبلسون کوروب آفتق سوزم :
 « کور، نه رسمه طولغان ایمان ایله قرآن صدرمه! »

شاعر ملی مز ادیب محترم
 عبدالله افندی توفایق .

فمن ینازعنی فیما افوه به * فالناس کلهم اعداء ماجهلوا .
 ابدیت طرفنده همه عالم انسانیتک نجاننه یقینا
 ایمان ایدن موسی چارالله بیگیق .

« ابدیت طرفنده نجات عمومی » مسئله سنک « شورا »

صحيفه لرنده انتشاری مناسبته بئم دوستلرم خیر خواهلق
بولنده شفاهها یا مکتوبله بگا:

«وقتسز همده اورنسر، فائدهسی یوق بر مسئلهیی
چغاردکده، فتنه لر قوباردک. دینلی امام افندیلری ده بیهوده
برده زحمتلره صالدک. سنی تکفیر ایدرلر، عاقبت مدرسه دنک
طرد ایتدرلر! بر آز سیاست قوللانمق، بر قدر تاقتیقه
ایله حرکت ایتمک سکا لازم ایدی. کله جک سنه ده مدرسه
وقفیه سنده اوزک ایچون بر تأمین حاضر له مک یولنده حرکت
ایتسهک یاخشی اولور ایدی.» معناسنده اولان سوزلری
سویله دیلر یازدیلر.

نصیحتلریچون دوستلرمه البته تشکر ایدرم. لیکن
بن هیچ بر وقت افکار علمیه همده حریتی انسانلر خاطر یچون
یا خود سنوی معاشم ایچون فدا ایده مم. بر حقیقت، برهانلریله
کوکلهمده رسوخ بولور ایسه، انسانلر بونی تحمل ایده مم.
خیالیله، بن او حقیقتی کتم ایتمک رذالتنه نازلده ایده مم.

رفیم سر زنشها کرد که از این باب رخ بر تاب
چو افتاد بر سر مارا که خاک در نمی ارزد
چه حافظد قناعت کوش واز دنیای دون بگذر
که یک جو منت دونان بصد من زر نمی ارزد.

افکارک حریتنه یول باعلامق ایچون گنه کوسترلمش
حرکتلره، هر بر مسئلهیی اوزلریذک گنه ایمانلریله فکرلریله
تجدید ایتمک یولنده بدل اولنهمش غیرتله بر قیمت ویره -
میوب، بن همان اوز دعوامی اثبات صدنده ثبات ایدرم.

بیاورم: بنم دعوام ثابت اولور ایسه، اسلامیت یوزینه بر جمال اولاق؛ همه ادیان آراسنده اسلامیتک قیمتی علویتی دها زیاده لسه چک؛ «نجات یالکز بگادر!» کبی مغروریت اوزرینه تأسیس قیلنمش اعتقادلردن اسلامیتک ایمانی پاک فالاجق؛ اسلامیتک حقیقی جهنمدن تخویف طریقیله دگل، قرآن کریمده نظم الهیله بیان قیلنمش برهان لرله اثبات قیلنمش چق

دینلرک تاریخنده یاوروپا اهل علمی قلمیله تألیف قیلنمش اوفاق بیوک کتابلردن بعضلرینی مطالعه ایتمش ایدم. او بیوک پروفه سورلرک حکیملرک اتخاذ ایتمش مسلکلی، اوزلرینک دینلرندن ما عدا دینلره نظرلری بگا بر قدر غریب کورنمش ایدی. خصوصاً یهودیتی اسلامیتی بوددیگی بیان ایدلرلر ایکن، پروفه سورلرک قلملریله یازلمش سوزلر — شو اوچ دینک تعلیملرینه بر قدر واقفی انسانلری البته بر قدر متأثر ایدر درجه ده حقانیت دن بعید ایدی. تاریخ اسلامیتی یازارلر ایکن، نصرانیت علماسی طرفندن نبی اسلام علیه الصلاة والسلام حضرتلری علیهنه سویلنمش سوزلری بوراده ذکر ایتیمه حاجت ده یوق.

پروفه سورلری رد ایتیمک جسارتیله دگل، یالکز حقیقی بلاتحریف میدانه قویمق قصدیله، اسلامیت حقنده بر شی یازوب طاشلامق امنیتسی بنده وار ایدی. حقائق مطلقه یه همده قرآن کریمده کلمش تعالیم عالییه استناد ایدوب،

اقتدارم مساعده سی قدر، یا اور و پا علماسی طرفندن سویلنمش
سوزاره مقابله ایتمگی کندومه واجب بیلمش ایدم.

شوسنه مدرسه حسینیه ده تاریخ ادیان درسلری مناسبتیله
تاریخ ادیان بحثلرینی او فکر مک فعلیتی ایچون بر مناسب
فرصت صایدم. دیگر باحشار کبی یا او، یا بو طرفه میل ایتنه مک
ایچون، دینلری بلا تعصب بیان ایتمگی التزام ایدنه جک
ایدم. شو التزام قوری بر لاف اولماسون ایچون ده، هر بر
دینی تصویب ایتمک حقدنه من القدیم کو کلمه ده رسوخ بولمش
اعتقادی مقدمه صورتنده عرض ده ایتمش ایدم، عین شو
ملاحظه ایله «ابدیت طرفنده رحمت الهیه عمومیتی» حقدنه
علمای اسلامک آثار عالییه سنده بیان اولنمش مسئله یی ده میدانه
قویوب، او مسئله یی آیات قرآنیله اثبات ایدرم انشاء
الله دیمش ایدم.

بونلارک هر برندن ده مقصد - شا کردلرله بلا تعصب تاریخ
ادیانندن بحث ایدوب، مقایسه اصولیله، اسلامیتک افضلیتنه
یاشلری ارشاد ایتمک ایدی.

«کاری که کرد دیده ما بی بصر نکورد»

احوال زمان شاگردلرله اشتغال مزه مساعده ایدرمی
یوقهی معلوم دگل، لکن یوقاریده سویلنمش مقصد می بقدر
الامکان تعقیب ایدرم.

شمدی رحمت الهیه عمومیتی مسئله‌سندہ برهانلرمی سرد
ایتمیه نوبت کلدی . او برهانلرمی برر برر بیانندن قبل
« انسانلرک جهنمده خلودلرینه » دلالت ایدر آیت کریمه لر
حقنده فکرمی علی الاجمال عرض ایتمک لازمدر . زیرا ابدیت
طرفنده نجاتی یالکز کندولرینه حصر ایدن مذاهب کلامیه ،
همده بنم دعوامی قرآن کریمه قطعاً خلافدر دیمش ملالر
یالکز او آیت کریمه لره استناد ایدر لر .

قرآن کریمده عذاب آیتلری « یعذب من یشاء ویغفر
لمن یشاء » کبی اکثریاً مشیئت ایله تقیید قیلنمشلار .
الاعراف سورهنسک ^(۱۵۶) ۵۶ نچی آیت کریمه‌سندہ صاحب التوراة
نبی محترم موسی علیه السلامه خطاباً اللہ رب العالمین حضر -
تلری « قال عذابی اصیب به من اشاء . ورحمتی وسعت کل
شیء » دیمش . بوراده ، اولاجق ایسه ، مشیئت ایله عذاب
اولاجفی بیان قیلنوب ، عاقبت همه انسانلره ، یالکز انسانلره
دگل بلکه همه شیلره رحمتک عمومیتی غایت واضح بر خطاب
الهیله بیان قیلنمش .

عذابک اوزی مشیئت ایله مقید اولور ایسه ، البته
عذابده خلود ، عذابک ابدیتی قطعاً مشیئت ایله مقید اولور .
الانعام سورہ جامعہ‌سندہ (۱۲۸) نچی « قال النار مثواکم

[۳۸]

[۳۹]

[۴۰]

خالدین فیها الا ما شاء الله» آیت کریمه سنده وارد اولمش
استثنا کبی استثنای قرآن کریمه متعدد آیتلرده وارد اولمشدر.

هود سوره سنده (۱۰۶-۱۰۷) (فاما الذین شقوا ففی
النار لهم فیها زفیر وشهیق. خالدین فیها ما دامت السماوات
والارض. الا ما شاء ربك. ان ربك فعال لما یرید» آیت
کریمه لرنده هم استثنا همده خلودی کوکلرک برک دواملری
مدتیه تقیید وارد اولوب، ابراهیم سوره سنده (۴۸) نچی

«یوم تبدل الارض غیر الارض والسماوات» آیت کریمه سنده
شو کوکلرک شو برک بر کون فنالری اخبار قیلنمشدر. شو
آیت کریمه ده خلود مقید ایسه، بزده اضولیونک «سبیلری
حادثه لری بر مطلق مقیده حمل اولنور» قاعده لریله عمل
ایدوب، مطلق ذکر اولنمش خلودلری «ما دامت السماوات
والارض» قیدیه تقیید ایده بلورز.

عذابک اوزی ده عذابک ابدیتی ده مشیئت ایله مقید
اولورلار ایسه، قرآن کریمه ده ذکر اولنمش خلود، یا
استثنا یا نهایتی وار بر مدت ایله، مقید ایسه، ایشته
بزم دعوا مزک ثبوتنه غایت واسع بر میدان حاضرلندی دیمکدر.
۳ نچی بابده کفر ایچون وجوب عقاب مسئله سینی بر
قدر جرح ایتمش ایدک. شهیدی بوراده عذابک ده ابدیتک
ده مشیئت یا بر مدت ایله تقیدلرینی بر قدر اثبات ایتمش
کبی اولدق. بزم اشاعره ماتریدیه لار بوکا قناعت ایتمز لار
ایسه، آنلاره الزامی صورتنده دها ایکی آیت:

نساء سوره سنده ميراث ده فرائضى بيان صوكنده (۹۳)
نجى آيت كريمه ده الله رب العالمين حضرتلى «ومن يعص
الله ورسوله يتعد حدوده يدخله ناراً خالداً فيها. وله عذاب
مهين» ديه شدر.

نساء سوره سنده (۹۳) نجى آيت كريمه ده الله رب
العالمين حضرتلى «ومن يقتل مؤمناً متعمداً فيجزاؤه جهنم
خالداً فيها. و غضب الله عليه واعنه واعدله عذاباً عظيماً»
بيور مشدر.

شو آيت كريمه لرك افاده لرينه كوره، بر مؤمنى
بغير حق قتل ايدن آدم، همده ميراث ده الله طرفندن تقدير
اولنمش سهاملى تعبى ايدن آدم جهنم ده خالد اولاجق لار.
لكن بزم اشاعره بزم ماتريديه، شو ايكي حكى قبول
ايتمه يورلر. اوزلر يذك مذهبلى رنى صافلامق خياليله او ايكي
آيتى تاويل، ياخود، دها درستى، تحريف ايدىورلر.
بيورسونلر، كوره يك، تاويل ايتسونلر! بزده اشاعره خاطرلى
ايچون گنه، كفر حقنده وارد اولمش خلودلرى ده اويله تاو
يللر ايله تاويل ايدرز. اوز مذهبلى ايچون تجويز
اولنمش تاويللر رنى اشعربلر ماتريديلر شايد كرمأ بزده
احسان ايدرلر. اگرده تاويللرلى اوزلرى ايچون گنه يارارلق
درجده عزيز اولوب، بزه احسان اولنه ماز ايسه، او وقت
بز اوزمرك اصل مسلكه مزه سلوك ايدوب، قرآن كريمى
اصلا تاويل ايتمه مك طرفنده ممنونيتله قالورز. رحمت الهيه

عمومیتی مسئله سنده برهانلرمی برر برر عرض ایدیم :
 (١) « قال عذابى اصيب به من اشاء . ورحمتى وسعت
 كل شىء فساكتبها للذين يتقون ويؤتون الزكاة و الذين
 هم باياتنا يؤمنون . » (الاعراف - ١٥٦)

شو آیت کریمه ده الله رب العالمین حضرتلری استرسه
 عذاب ایده چگندن خبر ویرمش . بوندن صوڤک « ورحمتی
 وسعت كل شىء » جمله مبارکه سیله همه انسانلرک بلکه
 همه شیلرک کیک رحمتلرده خلودلرینی بیان ایتمشدر .
 عذابى مشیئت ایله تقیید ایدوبده ، رحمتی مطلق ذکر
 ایتمک ، « شىء » کبی الڤ اعم بر تعبیر اوزرینه « کل »
 کبی الڤ احاطه لی بر حرف استغراق زیاده ایتمک . ابدیت
 طرفنده هر بر انسانک ضروری صورته ده رحمت الهیه
 مطلقه ده بقاسنه البته غایت واضح طرزده دلالت ایدر .

شو آیت کریمه ده هیچ بر انسان « ابدیت طرفنده
 رحمت الهیه ده مؤبد صورته بقا » دن استثننا اولنمامشدر .
 لکن بزم کلامیون بزم روسیا اماملری « فساکتبها للذين
 يتقون ويؤتون الزكاة و الذين هم باياتنا يؤمنون » جمله
 معجزه سنه تمسک ایدوب ، رحمت الهیه یی ، ابدیت طرفندک
 نجاتی ، یالکمز مؤمنلره حصر ایتمک طارلغنه ذاهب اولمشلار .
 شو آیت کریمه ده « فساکتبها » جمله معجزه سیله حصر
 دعوی ایتمک مسئله سنده اهل کلام غایت جلی صورته بر
 قاچ علمی خطالره یا عمدأ یا جهولا دوشدیلر . منطق یاخود

[٤٦]

[٤٧]

[٤٨]

[٤٩]

[٥٠]

٢٤٩

٢٥٠

اصول فقه قواعدینه بر قدر آشنا اولان هر بر انسان
او خطالری جزئی بر ملاحظه ایله بیلور:

(۱) اولگی خطالری: عمومک حکمنه موافق دیگر بر
حکمله عمومی تخصیص ایتمک مسئله سیدر. منطق هم ده اصول
کتاب لرینک بیانلرینه کوره، بر حکمی دیگر بر حکمله
تخصیص ایتمک ایچون حکملر آراسنده تنافی لازمدر. خاصک
حکمی عمومک حکمنه موافق اولور ایسه، او وقت عمومک
حکمی تخصیص اولنماز، «الانسان یهشی» حکمیله «الحيوان
یهشی» حکمی هیچ بر وقت تخصیص اولنه ماز. «الحر بالحر»
جمله جلیله سیله «ان النفس بالنفس» جمله عمومی سنده
عمومیت اصلا باطل اولاماز.

«ورحمتی وسعت کل شیء» جمله عمومی سیله «فسا-
کتبها للذین یتقون» جمله خصوصیه سی بری دیگرینه موافق
ایکی حکملردر. اولگی سنده وار عمومی ایکنچی سنده وار
خصوصیتله تخصیص ایتمک لغتدن ده علومک قاعده لرنندن ده
غفلت ایتمک دیهدر. بویله خطالر اهل کلامک اوزلرینه
عائده مسئله لرده مقبول اولا بیلور ایسه ده عالم انسانیتک
عمومنه، هم ده ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینک
تججیری قابل دگل رحمت الهیه غیر محدود سنده عائده مسئله
لرده اصلا مقبول اولاماز.

خطابده شدتمزی اهل کلام بزه شاید عفو ایدرلر.
زیرا «همه عالم انسانیتی هؤبد صورتده اونلرده یاقوق»

[N 523]
N 533
[N 547]
N 553
N 56
N 57

کبی قساوتلره بزم طرفدن کوسترلمش شو شدت اضطرار حکمیله اختیارسز چیقمش بر حرکندر، اضطرار حکمیله وجوده کلمش حرکنلری شریعت اسلامیه عفو ایدر.

٢) ایکنچی خطالری: «مقیدلره رحمت ایتمک» ایله «رحمتی تقید ایتمک» کبی برینه تماماً باشقه شیلری فرق ایتمه مکلر یور.

«فسا کتبا للذین یتقون» جمله الهیه سی مقیدلره یعنی مؤمنلره و جوباً رحمت ایتمگی قطعاً صورتده افاده ایدر ایسه ده، رحمت الهیه تقیدینه اصلاً دلالت ایتمه یور. اتقا ایدنلره، زکات و یرنلره، مؤمنلره و جوباً خدای رحمت ایدر، بوراده شبهه یوق. لکن «ورحمتی وسعت کل شیء» کبی اختصاصی قابل دگل بر نص محکم وار ایکن، «دیگرلره رحمت ایتمز» سوزی نره دن چیقدی؟

نیچون بزم اهل کلام بویله واضح شیلری آکلما یور؟ بن شو «نیچون» ی ادبیات عربیه مده بر قدر بیان ایتمش ایدم.

دعوامزه برنجی برهان اولوق اوزره بز شو آیت کریمه یی ذکر ایتدک. زیرا اهل کلام اهدیت طرفنده رحمت الهیه ناک یا لکتر کندولرینه انحصارینی اثبات مقامده شو آیت کریمه یه تمسک ایدرلر. بزم بیانندن اهل کلامک استدلاللرنده خطالری، شو معجز آیتک بزم دعوامزه صراحتله دلالتی آچیق صورتده کورندی.

شمدى شو معجز آيتك افاده بليغهنسندن استفاده ايتمك
ايچون، شو معجز آيتك خطاب الپيسنه سمع استفاده بى
ويره يك :

« و رحمتى وسعت كل شىء » جمله عموميه سى -- عمل
مقابلنه دگل يالكز امتنان طريقيه همه انسانلره مبذول اولان
رحمت الهيه مطلقه عموميتنه دلالت ايدر. الله حضرتلرينك
رحمتلرينك اكثرى شو نوعندىر: انسانلره بذل اولنمش
وجود، عافيت، اهتدا، طاعت، نبوت، عقل كى نعمتلك
هر برى يالكز رحمت امتنان فيضيله انسانلره ويرلمشدر.
شو رحمت امتنان انسانلك هيچ برينه، زمانلكده هيچ
برينه مخصوص دگلدر. دنياده هر دقيقهده همه انسانلره
حسابسز صورتده شو رحمتك مبذوليتى كى، البته،
آخرتدهده شو رحمت امتنان هر بر انسانه بلا استثنائى
اولنه چقدر. « عذابى اصيب به من اشاء » دلالتيه مشيئت
اليه تعلقى تقديرنده بر قدر مدت بعض انسانلره عذاب
واقع اولاييله چك ايسه ده « و رحمتى وسعت كل شىء »
دلالتيه عاقبت هر بر انسانك رحمت الهيهده خلودى قطعى
صورتده ثابتدر.

« فساكتبها للذين يتقون ويؤتون الزكاة و الذين هم
بآياتنا يؤمنون » جمله خصوصيه سى-عمل، يعنى اتقا، زكات،
ايمان مقابلنده فضل هم احسان طريقيه يالكز مؤمنلره
رحمت الهيه خصوصيه نك مكتوبيتنه دلالت ايدر. خصوصى

[ن 560]

[ن 61]

[ن 562]

[ن 563]

رحمتك مکتوبیتی الانعام سورہ سندنہ (۵۴) «و اذا جاءك الذین
یؤمنون بأیاتنا فقل سلام علیکم . کتب ربکم علی نفسه
الرحمة انه من عمل منکم سوء بجهالة ثم تاب من بعده واصلح
فانه غفور رحیم» آیت کریمہ سندنہ مستفاد در .

شو بری برینہ من حیث الحکم موافق ایکی معجز
جمله لرك - بری « و رحمتی وسعت کل شیء » جمله کریمہ
سی ، دیگرى « فسا کتبنا للذین یتقون » جمله کریمہ سی
افاده سیله ایکی نوع رحمت ثابت اولور : بری عمل مقابلنه
دگل یالکوز ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینڈ
امتنانیله همه انسانلره بلا استثننا هم دنیاده هم آخرتده بلا
حساب بدل اولنور رحمت عمومیه در . دیگرى اتقا ، زکات ،
ایمان کیى عمل مقابلنه اجر اولوق صفتیله شارع کریم الله
حضرتلری طرفندن وعد اولنمش رحمت مکتوبه در . انسان
نلر رحمت عمومیه بلا استحقاق نائل اولورلار ؛ رحمت
خصوصیه بی ایسه ، هر بر انسان یالکوز اجتهادیله ، حیات
انسانیه نڈ مصلحتلرینه عائد خیر اشلری اداسیله احراز
ایدر . الله رحمت عمومیه سیله همه عالم و جودى ایجاد ایدوب ،
همه عالم و جودى تربیه ایدر ؛ رحمت مکتوبه سیله همه
انسانلری درجات عالییه و صول ایچون خیرات یولنده
مسابقه دعوت ایدر .

الله محدود دگل رحمت دیگرلرینی اظهار هم ایقا ایتک
ایچون رحمت عمومیه بی بلا تحدید همه انسانلره مؤبد صورته

بذل ایتمشدر . عالم حیات ده انسانلری تنبل معطل بر اقاماق ،
 هم ده انسانلری مفسد یولندن منع ایدوب صلاح یولنه دعوت
 ایتماک ایچون ، خصوصی رحمتلرینی یالکیز عامللره ، مصالح
 حیات یولنده سعی ایدنلره ، انسانلره ضرر و یرمکن
 صافلانوب اوزینک کمالاتنه وصول یولنده حرکت ایده نلره
 تخصیص ایتمشدر .

بن شمدی الله رب العالمین حضرتلرینک محدود دگل
 رحمت عمومیه لرینی بیانم مناسبتیله بزم روسیه مسلمانلرینک
 کوکللرنده رسوخ بولمش هم ده یاطارلق یا مغروریت اساسنه
 مبنی اولمش اسکی بر اعتقادک و اهیلسگینی کوسترمگی
 موافق هم وقتلی کوردم :

اهل اسلامک اکثری «بسم الله الرحمن الرحيم» آیت
 مبارکه کریمه سنه معنی ویرور ایکن «دنیا ده همه انسانلره ،
 آخرت ده یالکیز مومنلره رحمت ایدر الله اسمیله» دیرلر .
 شو اعتقاد - غایت کیفی ، الک واهی ، اساسی الک ضعیف
 بر تفسیر اوزرینه بنا قیلنمشدر : گویا «الرحمن» بنیه سی
 «الرحيم» بنیه سندن ابلخ ایش ده ؛ ابلغیت ده دنیا ده رحمتک
 عمومیتی ، آخرتک رحمتک مخصوصیتی ایله گنه اولور ایش .
 شو تفسیرک اساسی بزم نظرده غایت واهیدر . زیرا من
 حیث الوضع ابلغیت تسلیم اولنور ایسه ، او وقت الرحمن
 هم دنیا ده هم آخرت ده همه انسانلره ، الرحيم یالکیز دنیا ده
 كذلك همه انسانلره رحمت ایدر الله اسمیله دیمک ده

مناسب اولور ایدی. بونک اوزرینه رحمن رحیم کیی
مبالغه صیغهلرینی تفسیر ایدر ایکن، ابدیت طرفنده اکثر
انسانلرک هؤبد صورتده رحمتدن محروم اولاچقلرینی سو-
یله مک، اللهک رحمتنده مبالغهیی بیان ایتمک دگل، بلکه
رحمتک اک بيوک قصورینی کوستر مک اولور.

بزه ابلغیت مسئلهسنده رأی مشهوره موافقت ایدرز.
رحمن بنیهسی رحیم بنیهسندن ابلغدر. لکن «الرحمن»ک
معناسی رحمت عمومیهسیله همه انسانلره دائما رحمت ایدر
الله؛ «الرحیم» رحمت خصوصیهسیله بالکمز عامللره رحمت
ایدر معناسنده در.

بزم شو تفسیرمز رحمت الهیهده مبالغه وجودینی تامایله
اثبات ایدر. قرآن کریمک بعض آیتلریده بزم تفسیرمزی
تأیید ایدر: قرآن کریمده احوال قیامت بیان اولنور ایکن،
الله رب العالمین حضرتلری آیتلرک اکثرنده «الرحمن»
اسمیه تسمیه اولنمشدر. بونکله «الرحمن»ک دنیايه عدم
اختصاصی شبههسز صورتده ثابت اولور.

قرآن کریمده رحمتک عمومیتی، همه اشیاپی بلا استثنا
احاطهسی بیان اولنور ایکن، «الرحمن علی العرش
استوی» آیت کریمهسنده «الرحمن»ک مذکوریتیده بزم
تفسیرمزی تقویه ایدر. زیرا عرشک حقیقتی مفسرلرک
هیچ برینه معلوم دگل ایسهده، هم دنیايه هم آخرتده بقاسی
همه مزه معلومدر.

همه موجوداتدن بیوک اولوب، ابدی قالاچق عرش اعظمی اللهک رحمت عمومیهسی احاطه ایتمش ایسه، آخرتده رحمت الهیه عمومیتنی، بلا استثنای همه انسانلره مبدولیتنی «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمهسیله قطعی طرزده بلا شبهه ثابت اولور.

بنم «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمهسنه عائد بیانده، گمان ایدرم، تاویل فلان یوقدر. اویله ایسه شو آیت کریمهسی بن «رحمت الهیه عمومیتنی» مسئلهسنه ایکنچی برهانم کبی کوستره بیلورم. گمان ایدرم بنم شو حقهی هر بر منصف قبول ایدر. زیرا لغتک دلالته ک قریب بر تفسیردر.

اگرده شوسوزم ثابت اولور ایسه، بوراده استطرادی صورتده ذکر اولنه بیلهچک دها بر فائده علمیه حاصل اولور: «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمهسی متشابه اولمقدن چیقوب، معناسی غایت واضح محکم بر آیت اولور. شو فائده، قیمتنی تقدیر قیلنه بلور ایسه اهل تفسیر هم اصولیون ایچون ضررسز بر فائدهدر.

بنم گمانم چه بوکا باشقه تفسیرلر او قدر درست اولاماز. زیرا بزه «الله علی العرش استوی» جملهسیله «الرحمن علی العرش استوی» آیت کریمهسی آرسنده من حیث المعنی فرق آراق البته لازمدر. بلاغتک اقتضای سیده شودر. نیچون «الله علی العرش استوی» دیمه یوب،

[62]

«الرحمن على العرش استوى» دیمش؟ بونی ملا حظہ
ایتمک تیوش ایدی .

بزم بیانہزہ کورہ، آیت کریمہ رحمتک عالم وجودی
احاطہ سنہ دلالت ایدوب، متشابہ دگلدر. آیت کریمہ دن
مستفاد اولان استقرار «اولئک علی ہدی من ربہم» آیت
کریمہ سندہ گی استقرار کبی در .

[۷۵]

[۷۴]

بیان خدا ندارد نقاب وپردہ . ولی
غبار رہ بنشان با نظر توانی کرد

مطلب دن اوزاق کتمک محذوری اولماسہ ایدی ،
تفسیری ایچون متعدد کتابلر تالیف قیلنمش شو آیت
کریمہ حقندہ بز بورادہ اوز فکر می بر قدر عرض
ایدر ایدک .

شمدی مقصد مرہ قایتوب «رحمت الہیہ عمومیتی»
مسئلہ سندہ اوچنچی برہانہزی ذکر ایدہ یک :

[۷۶]

(۳) قل یا عبادى الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا
من رحمة الله . ان الله یغفر الذنوب جمیعا . انه هو الغفور
الرحیم . «(الزمر - ۵۳)

انسانلرک هر بری بلا شبہہ «یا عبادى» خطابی تحتہ

داخلدر . «ان کل من فی السماوات والارض الا آتی الرحمن

عبدا» (مریم - ۹۳)

اسرافى ده آیت کریمہ مطلق ذکر ایدوب «الذین اسرفوا»

«اسرفوا» عمومندن هیچ بر مسرفی استثنا ایتہ مشدر .

[۷۷]

صوکره قرآن کریم «ان الله یغفر الذنوب جميعاً» جمله
 مؤکده سبله الله هر بر گناهی البته مغفرت ایدر دیمشدر .
 بوراده «الذنوب جميعاً» صیغه سی بیان تغییر ی یعنی استثنای
 قابل دگل بر مفسر ، نسخی ده قابل دگل بر محکمدر . شبهه
 یوق «الذنوب جميعاً» صیغه سی کبائری ده کفری ده شاملدر .
 بلکه کفر بالاولویه «الذنوب جميعاً» تحتنه داخلدر . لیکن
 شو قدر وارد که قرآن کریم «ان الرحمن لا یعذب احداً»
 دیمه مش ، بلکه «ان الله یغفر الذنوب جميعاً» دیمش ،
 مغفرت ایسه ایکی صورتی احتمال طوتار : هیچ بر عذاب
 ایتمه یوب ، مغفرت ، یاخود بر قدر مدت عذاب صوکنده
 مغفرت .

بوکا کورده «ان الله یغفر الذنوب جميعاً» آیت کریمه
 سی «ان الله لا یغفر ان یشرك به ویغفر ما دون ذلك لمن
 یشاء» آیت کریمه سنه هیچ بر صورتله معارضه ایتمه یور .
 زیرا «ان الله لا یغفر ان یشرك به» آیت کریمه سی
 بالکزمواآخده به دلالت ایدوب ، مؤبدلگه دلالت ایتمه یور ،
 «ان الله یغفر الذنوب جميعاً» آیت کریمه سی بر قدر عذاب
 صوکنده مغفرتک واقع اولاچغنه قطعی صورتده بلا شبهه
 دلالت ایدر .

اهل کلام شو ایکی آیت کریمه آراسنده تعارض
 وارد دیسه ارده او قدر اصابت ایتمه مشدر . بر تقدیر
 تعارض وجودی تسلیم قیلنور ایسه ده «ان الله یغفر الذنوب

«جميعا» آيت كريمه سنك وعد اولمق جهتيله ، وعيد اولان
 [۹۹] «ان الله لا يغفر ان يشرك به» آيت كريمه سنه تقدمى البته
 لازمدر. زيرا عفو ايتمك مغفرت ايتمك اللهك كرمه
 حكمنه عزتنه دها زياده مناسبدر.

[۸۰] آيت كريمه ختامنده كلمش «انه هو الغفور الرحيم»
 جمله جليله سى ده بوگا دلالت هم ده بونى تايد ايدر. زيرا

[۸۱] «لا تقنطوا من رحمة الله. ان الله يغفر الذنوب جميعا»

[۸۰] جمله سى سوكنده «انه هو الغفور الرحيم» ي ذكر ايتمك
 تاكيدى قطعيتى، البته وقوع مغفرتى افاده ايتمزه ، بر
 دفعه رحمتى، مغفرتى ذكر سوكنده ، غفورلگى رحيملگى
 ذكر ايتمك ده بر معنا فالماز ايدى.

بونكله بزم اوچ برهانمز تمام اولدى. بونلاردن بيك
 درجه دون دليللره اهل كلام بيوك منديلر تأسيس ايدرلر.
 شو اوچ برهانمزدن دها قوتلى بزم برهانلر مزار ايسه ده،
 بز بر مذهب تأسيس ايتمك خيالنده دگلز.

[۸۲] من وانكار كتاب ا اين چه حكايه باشد ؟
 غالبا اين قديم عقل و كفايت باشد.
 زاهد ار دعوايم قبول نكند معد و رست
 علم كاريست كه موقوف هدايت باشد.

علمى بر مسئله نك عليهنده يا لهنده يازار ايسهم ،
 بالسكز قرآن كريمك آيتلرينه ، يا خود سيد الوجود نبى اسلام
 شارع اكبر عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك احاديث

ثابته لرینه استناد ایدم . بیوک عالمیری هر کس دن زیاده
احترام ایدر ایسه مده ، مسئله علمیه یی بیان ایدر ایکن
او بیوکلرک سوزلرینه حجه لک صفتی ویره مم .

نیچون ؟

زیرا قرآن کریم اماملرمزک الندهده طلبه لرمزک
الندهده قالمادی . قرآن کریمی ، احادیث نبویه یی احیا ایچون
مسائل اعتقادیه یی یازار ایکن ، بزم کوزمزده کلام
کتابلرینک ؛ مسائل فقیهه دن بحث ایدر ایکن ، جامع الرموز
بزازیه ، ابن عابدین کبی کتابلرک ، آیتلردن استدلال
ایدر ایکن ، تفسیر کبیرک بزم کوزمزده حجه اولهق
صفتلریله بر پاره لک اهمیتلری یوقدر .

«اولم یکنهم انا انزلنا علیک الکتاب یتلی علیهم ، ان
فی ذلک لرحمة و ذکرى لقوم یؤمنون» (العنکبوت- ۱۵)

زاهد ظاهر پرست از حال ما آگاه نیست
هرچه کوید در حق ما جای هیچ اکراه نیست

۳ نچی بابه قرآن کریم آیتلرندن اوچ برهان سرد
ایتمش ایدم. دیگر آیت کریمه لری سردم دن قبل، جزئی
بر مصلحت ملاحظه سیله، آراده ایکی حدیث صحیح سرد
ایتمگی مناسب کوردم.

(۴) نچی برهان: اهل حدیثک الٰه بیوک امامی محمد
بن اسماعیل البخاری حضرتلری امت طرفندن صحتی
بالاجماع قبول قیلنمش کتابنده، اسلامک الٰه بیوک خلیفه سی،
صحابه لرک الٰه عالمی عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضر-
تلرندن روایت ایدر:

« قدم علی النبی سبی (من هو ازن) فاذا امرأة تحلب
ثديها تبتغي اذا وجدت صبيا في السبي اخذته، فالصقته
ببطنها، وارضعته. فقال لنا النبي صلى الله عليه وعلى آله
وسلم: اترون هذا طارحة ولدها في النار؟ قلنا: لا، وهي
تقدر علی ان لا تطرحه. فقال: لله ارحم بعباده من هذه
یولدها. »

ترجمه سی: سید الوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلری
بو یورمش: شو آنالوز بالاسینی اوت ایچینه برافورمی دیسن؟
اصحاب کرام حضرتلری دایمشلر: یوق، قدرتی وار
ایکن البته هیچ بر وقت برافماز.

همه عالم‌لره رحمت اولمق صفتيله كوندورلمش نبی
اسلام عليه الصلاة والسلام حضرتلری او وقت دیمش :
یمین ایدرم ، الله اوز بنده لرینه ، شو آنانك اوز بالاسینه
مرحمتندن دها زیاده مرحمتلی در .

« صبح دولت می دمد ، کوجام همچون آفتاب ! »

« حجتی زین به کجا باشد !؟ بده جام شراب ! »

[6/2]

محترم امام افندیلر حدیث کتابلرینه مراجعت
ایتسونلر . شو حدیث ، هم ده بونك کبی دیگر حدیثلر
صحیح بخاری ده هم ده حدیث کتابلرینك اکثرنده واردر .
بویله حدیثلرک دلالتلری غایت واضحدر . حاشیه لرك
شرحلرک بیانلرینه هیچ بر جهندن محتاج دگلدر .

« زهی نادان که او خورشید تابان »

« بنور شمع جوید در بیابان . »

[6/3]

دعوامزك خلافتنه سویلنه بیله جك سوزلری ایشتمك
ایچون گنه بز حاشیه لره شرحلره مراجعت ایتدك . کوردك :
شرحلر « وفي الحديث جواز النظر الى النساء المسبيات »
کئبی صوگ درجه اهمیت سز استدلاللری ذکر ایدوب ،
عاقبت دلالتی یوق شیلره تمسك ایدرک عمومك بالکز
مؤمنلره انحصارینی دعوی ایتمشلر . بن او دعوالرینك
اساس سز لگینی ۲۴ نچی عدد « شورا » ده بر قدر کوسترمش
ایدم . بوکا کوره ده تکرار ایتمه یوب ، برهانلرک ۵ نچی سی
اولان حدیث شریفی ذکر ایدرم :

[6/4]

(۵) « يقول الله في ذلك اليوم شفعت الملائكة والنبيون
والمؤمنون . ولم يبق احد له ذرة خير في النار . وبقى
ارحم الراحمين » .

[۶/۵]

[۶/۶] ?

« وبقى ارحم الراحمين » جمله مبارکه سنک معناسی
نه؟ رحمتلری الله رحمتنه نسبتله غایت جزئی ملکراک
انسانلرک شفاعتيله قلبنده ذره قدر خیری وار انسانلر
عذابدن نجات بولوب ابدی سعادتلره نائل اولاجق لار
ایسه، ارحم الراحمین الله حضرتلریزک محدود دگل رحمتلریله
عذابدن نجات بولاجق انسانلر عجا کیم لر اولاجق؟

[۶/۸] ?

مؤمنلر ایندی جهنم ده یوق . « وبقى ارحم الراحمین »
دلالتيله نجات بولاجق انسانلری ایندی سز بیان بیورکمز!

[۶/۷]

(۶) « تکاد السماوات يتفطرن من فوفهن . والملائكة
يسبحون بحمد ربهم ويستغفرون لمن في الارض . الا ان
الله هو الغفور الرحيم . » (الشوری - ۵)

[۶/۹] ?

شو آیت کریمه ده ملکراک استغفارلرینه یر یوزنده
وار انسانلرک هر بری مؤمنلری مؤمن دگللری البته
داخلدر . آیتک ختامنده « الا ان الله هو الغفور الرحيم »
جمله جلیله مؤکده سیله استغفارک البته مقبولیتنه الله حضرت
تلری بشارت و یر مشدر . استغفارلری صوکنده مغفرت
ایتمیه چک اولسه ابدی ، رحمت ، مغفرت صفتلرینی ذکر
ایتمیه یوب ، « الا ان الله هو الفعال لما یرید » کنی صفتلری
ذکر ایدر ابدی .

[۶/۹]

از یمن عرش آمین میکند روح الامین
چون دعای خلق عالم ملک و ملت میکنم

[6/15]

مذهبلریذک طارقی سببندن شو آیت کریمه نك
عمومینی تحمل ایتمه یمن اهل کلام ، الله حضرتلری تعمیم
ایتمش بر حکمی تخصیص ایتمک آرزوسیله «لمن فی الارض»
کبی صیغه عمومیه یی ، المؤمن سوره سنده اینمش «الذین
یحملون العرش ومن حوله یسبحون بحمد ربهم ویؤمنون
به ویستغفرون للذین آمنوا» آیت کریمه سیله تخصیص
ایتدرمک خیالنده بولندیلار .

[6/17]

[6/18]

بویله حرکتلری کورور ایکن ، انسان اهل کلامک
مغروریتنه تعجب ایدر: اوز مذهبلرینی حمایه ایتمک
بولنده همه عالم انسانیتی فدا ایدرلر . اوزندن ماعدا همه
انسانلری مؤبد صورتده اوتلره یاقار ، لکن اوز اعتقادینی
تعديل یا تبدیل ایتمیه روی رضا کوستر مز . همه عالم انسا-
نیت یوز تو بن کتسون ، یالکیز اهل کلامک مذهبی صاغ
قالسون . ائک بیوک مقصدلری شودر!

۳ نچی بایده یازمش ایدم : متوافق حکملرک بری
دیگر یله تخصیص اولنماز . عمومی دیگر بر خصوصه تخصیص
ایتمک ایچون آراده من حیث الحکم تنافی شرطدر . شو
ایکی آیت کریمه دن مستفاد حکملرک هر بری حکم
ایجابی در . منطق ، لغت ، اصول قاعدهلرینه کوره ، بوراده
تخصیص دعوی ایتمک غفلتدن ناشی باطل بر دعوی در .

كلاميون خاطرې ايچون گنه شو عهوم ايله خصوص
 آراسنده توفيق لزومنه موافقت قيلول طورر ايسهك ، او
 وقت غايت آسان هم ده غايت معقول ديگر بر توفيق
 طريقي واردر: ديزر كه ماسكلرك بر صنفى ير يوزنده وار
 انسانلرك همه سيچون ، ديگر بر صنفلى ير يالكنز مؤمنلر
 ايچون استغفار ايدرلر بوكا « وما منا الا له مقام معلوم »
 آيت كريمه سى ده دلالت ايدر. شو طريقيله توفيق ايدر
 ايسهك ، عهوم ده سلامت فالور؛ عالم انسانيت ده ابدت
 طرفنده نجات بولور؛ اهل كلامك طلبى اولان توفيق ده
 حاصل اولور. مذهب غباريله كوكلمز كرلنمه مش ايسه ،
 سويله كز ، شو توفيق ده اگوزل دگلمى در؟

مؤمن سوره سنده گى آيت كريمه ده استغفار يالكنز
 مؤمنلره در ديدك. بونى اهل كلام خاطرې ايچون گنه
 سويله دك. يوقسه ، بزه كوره او آيت كريمه ده استغفار
 يالكنز مؤمنلره خاص دگلدن. آيت كريمه اورتاسنده كامش
 « ربنا وسعت كل شى رحمة وعلماً » جمله جليله سنه امعانله
 فكر مزي توجيه ايدر ايسهك ، بزم سوزمرك صحتى بر
 قدر آكلاشيلور. او قدرى مطلقن خارجر، ايندى
 بدنچى برهانمى ذكر ايدريك :

(٧) نبى محترم عيسى عليه السلام حضرتلريله والدة
 عنرالرى مطهر مقدس مريم عليها السلام حضرتلرينى اله
 ديمش نصارالر حقنده قرآن كريم ده ، مائده سوره سنك

آخرنده (١١٨) نچى آيت كريمه ده ، عيسى عليه السلام
 كى اڭ بيوك نبيلردن بريدنڭ لسان معصومندن حكاي
 ايدردك ، الله رب العالمين حضرتلرى « ان تعذبهم فانهم
 عبادك . وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم » ديمش .
 كفردن ياشرك دن مغفرتڭ امتناعى خطاب سماويله
 دن ياده قطعى صورتده ثابت اولمش اولسه ايدى ، تورانى
 انجيلي قرآن كريمى تمام اسرارلريله احاطه ايدن ، علوم
 حكميه يده بلا شبيه بزم كلاميون دن دها زياده بيلن ،
 ايمانى هم ده اللهى معرفتى همه اهل كلامڭ ايمانلردن
 معرفتلردن قياس قبول ايتمز درجه ده بيوك اولان نبى
 اسلام عيسى عليه السلام حضرتلرى شركدن مغفرتى حكمت ،
 عزت ديمه مش اولور ايدى .

لسان معصومه سويله نوب ، قرآن معصوم طرفندن
 اقرار قيلنمش ، قيامت كى اڭ دهشتلى بر كون ده ، همه
 عظمتيله همه قويله تجلى ايتمش الله رب العالمين حضورنده
 سويلنمش بر سوز وار ايكن ، عفو قيلنڭز ، اهل كلامڭ
 مغروريت ، طارق اساسلرينه بنا قيلنمش سوزلرينى قبول
 ايتميه طاقتم يوقدر . ايمانم بوندن ابا ايدور !

اللهڭ ياقتى كونى كى خاطر مده در : مكه مكرمه ده
 كعبه معظمه حضورنده حنفيلى مفتى سى استاذمزالشيخ صالح
 درسنده صحيح النسائى ي اوقور ايكن « عن ابى ذر ان
 رسول الله صلى الله عليه وسلم قام حتى اصبح باية . والاية

[6/15]

[6/16]

ان تعذبهم فانهم عبادك . وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم . « حديث شريفينى او قومش ايدم . همه عالمه رحمت اولوق صفتيله كوندورامش نبى اسلام عليه الصلاة والسلام حضرتلرى نيچون شو آيت كريمه بي تون بوينده تکرار ايتمش؟ ملاحظه ايتدم . او ساعت بيت خدا هيبتيله آيت كريمه بلاغتى كوكلمى استيلا ايتديلر . درسى قطع ايتدم

شو آيت كريمه تفسيرنده كلاميون طرفندن سويلنمش سوزلره نظر ايدر ايسه م ، اهل كلامك حاللرينه تعجب ايدرم ، دعوام حقيتنه ايمانم زياده اولور . آيت كريمه دلالتيله منهبلرينك بطلاننه قطعى علم حاصل اولوق لازم ايكن ، بزم اهل كلام واهيلگى اولزرينده معلوم اك بيهوده وجوه كلاميه ايله آيت كريمه بي تاويل يا تعريف ايتمك دن استنكاف ايدمه ميورلر . بالسكز كشافى صاحبي محمود زخشرى حضرتلرى بر قدر انصافى كوستروب ، اوز مذهبي خلافنه اولارق « المغفرة حسنة لكل مجرم فى المعقول . بل متى كان المجرم اعظم جرماً كان العفو عنه احسن » ديمش . شو سوزيله شرك دن مغفرتك جوازينه اضطراراً قائل اولمشدر . كبائر ايچون عقابى ايجاب ايدن بر متكلم ، شو آيتك غايت واضح دلالتيله اعتقادينك بطلاننه اعتراف ايدوب ، گناه نه قدر بيوك اولور ايسه ، مغفرت ايتمك او قدر گوزل اولور ديمشدر . منهبلره تعصبكده البته بر

چيگي اولور. اڭ شديد تعصب لرده البته بويله واضح بياناره مقاومت ايده مز.

لكن شو زمانمزه اعتقادلريني كلام نيگزلرينه بنا ايدنلر، اللرنده بوق منطق قوه سيله هر بر نرسه يي بيلورم خيالنده اولانلار آيت كريمه لرك دلالتلريني قبول ايتمه مك حقنده البته اصرار ايدرلر.

هر آنكس را كه ايزد راه ننمود

ز استعمال منطق هيچ نكشود.

[٥/١٨]

شو آيت كريمه افاده سنه دها بر قدر قولاق و برور ايسه ك آكلارز: نبي محترم عيسى عليه السلام حضرتلري مغفرتي تعليق صورتنده ذكر ايدوب، طلب صيغه سيله «سگنا شرك ايدنلري مغفرت قيل!» ديمه مش. البته اللهائ عظمي حضورنده تأدب، امري حقنده غيرت بوني اقتضا ايدر. شو تأدب اقتضاسيله ملكرك بعضلري مغفرتي ده صريحاً ذكر ايتمه يوب، «ربنا و سعت كل شئ رحمة و علماً» كبي بر تعريف عباره سيله اكتفا ايتمشلردر. بوندن صوڭ عيسى عليه السلام حضرتلري «فانك أنت الغفور الرحيم» ديمه - يوب «فانك انت العزيز الحكيم» ديمش. نيچون بويله؟ زيرا هر بر شئ اوزرينه غالب، اوزينه بر شئ واجب اولا بيلمك امكانندن متعالى الله حضرتلري اڭ بيوك گنا - هلري ده عفو ايدر ايسه، او وقت اللهائ كرمي حكمتي دها زياده ظاهر اولور. بو - بر وجه. ايكنچي وجه: غفور

[٦/١٤]

[٦/٢٥]

[٦/٢٦]

رحيم صفتلاريني ذكر ايتسه ايدى، عيسى عليه السلامك
سوزى شفاعت كېي بر شى اولور ايدى. شفاعت سز مغفرت
ايسه، اللهك كرمه رحمتنه ده زياده مناسبدر.

بن غافل دگلم: شو آيتك دلالتيله بنم دعوام كلى صورتك
ثابت اولمايوب، بلكه جزئى صورتك يعنى عيسى عليه
السلام والدك مطهره مقدسه سى مريم عليها السلام حضر-
تلرينى اله اعتقاد ايدر ملتلمر حقنده غنه بنم دعوام ثابت
اولور. لكن شرك ايله شركى اهل كلامك هيچ برى فرق
ايتمه يور. بوكا كوره ده دعوام او جهتن كلى صورتك ثابت
اولور.

شو يرده سرد اولنمش دليللر مه خاتمه اولوق صفتيله
ذكر قيلنه چق ٨نچى برهانمه بر مقدمه قيلوق صورتيله بر
قدر سوز سويله مگى مناسب كوردم.
بر يوزنده وار دينلردن بودديك يهوديت نصرانيت
اسلاميت كېي زمان مكان اتباع اعتباريله عموميت كسب
ايتمش دينلرك اتباعلرى ده، كلدانيلرك آشوريلرك يونان
نيلرك مصريلرك دينلرى كېي بر دولت بر ملت دائره سنك
محصور فالمش دينلرك اتباعلرى ده، يا خود او قدرده انتشار
كسب ايدمه ميوب زمان مكان اتباع جهتلريله دائره سى غايت
تنگ فالمش دينلرك اتباعلرى ده، الله حقنده اوزلرينيڭ
اعتقادلرينى اوزلرينه كوره البته عقل هم نظر اساسلرينه
بنا ايتمشلردر. شو دينلردن هر برينك اوزينه كوره علم

كلامى ، هر علم كلامك اوزينه كوره نظرى استدلالى ، هر نظر كده اوزينه كوره برهانلرى دليللرى واردر . حتى وحشيلرده بر مجبوريت اولمادقچه بر اعتقادى قبول ايدهمز . حيوانيت درجه سندن بر قدر آشمش انسانلر ك هر برنده اوزلرينه كوره بر نظر اساسى اوزرينه تأسيس قيلنمش بر فكر الوهيت واردر . ير يوزينه كلوب كتمش هر بر انسانك الله حقنده اوزينه كوره بر نظر اساسنه بنا قيلنمش ايمانى واردر .

بزم اهل كلام ، احتمال ، بنم شو سوزمى قبول ايتمز يا ايدهمز . ليكن شو مسئله حقنده بنم فكرم نظرم دها زياده واسعدر .

بن او نظرمى ، ديناره عالم انسانيته نظرلارى غايت كيك اهل تصوف بيوكلرينك نظر لرندن اقتباس ايدر م ؛ ياخود قرآن كريبك اصول كلاميه ايله تحديد اولنمامش ارشادنندن اخذ ايدر م .

الله قرآن كريم ده الانعام سوره جامعه سنك ٣٨ نچى آيت كريبه سنده «وما من دابة فى الارض ولا طائر يطير بجناحيه الا امم امثالكم . ما فرطنا فى الكتاب من شىء . ثم الى ربهم بعثرون .» ديمش .

بر قدر امعانه ملاحظه ايده يك : جانلى نوعلر ك هر برينى الله رب العالمين حضرتلرى بر امتدر ديمش . بونكله گنده اكتفا ايتمه يوب ، مدنيتك بايتاق درجه لرينه

ايرشمش انسانلره خطابا «امثالكم» بيورمش . «مثل» كڭ
معناسى بزم اهل كلامه البته معلومدر . يعنى : جانلى نوعلر كڭ
هر برى حيات ، حركت ، حس ، فكر خصوصلر نده تمام
سزكڭ كى برر امتدر .

بزده هم بزم اهل كلامده بيوك همت ، قرآن كريمكڭ
هدايتلر ندن بحث ايدر قدر نشاط اولسه ايدى ، شو آيتكڭ
الك كيكڭ معنالرينى آكلامق آرزوسيله ، بز البته عالم
طبيعتكڭ الك بيوك اجراملر ندن الك اوفاق ذره لرينه قدر
بحث ايدر ايدك .

بزده اويله همت او قدر نشاط قاى ده ايندى ؟ ! اما
اوز جهلمزى ، صوكڭ درجه ده قصورمزي ديگرلردن ده
اوزمزدن ده ستر ايتمك مغرور يتيله ، تاويل يا تعريف
ايدرك ، آيتلر كڭ بلاغت الهيه لرينى هدم ايتمك جنسارتنى
ماشاء الله ، بزده توكنمز بتمز قدر چوقدر .

بز موقت صورتكڭ گنه ايسه ده اهل كلامكڭ طار منهبلرينه
موافقت ايدوب ، او آيتكڭ معنالرينى بتون كوچمزله تحديد
ايتميه هتممزي صرف ايدريك . نه قدر اجتهاد ايدر ايسه
كده او آيتكڭ عمومندن ير يوزينه كلوب كتمش انسانلر كڭ
بررينى استثنا قىلا بيلور قدر او آيتى تحديد ايتمك بزده
ميسر اولماز . اويله ايسه انسانلر كڭ هر برى الله رب العالمين
حضرتلرينه ايمان حقنده ، سز هم بز كى نظر صاحى اولور .

بوندن صوڭ الله قرآن كريم ده بنى اسرائيل سورہ۔
 سندہ (۲۳) نچى آيت كريمه ده «وقضى ربك ان لا تعبدوا
 الا اياه» ديمش. بزم اهل كلام بوراده «قضى» ي امر
 معناسنده قبول، امرى ده شرعى يه حمل ايتمشلر. گوزل.
 لکن بزم «قضا» ماده سندہ قرآن كريمڭ عرف اغلبيله عمل
 ايدر ايسهك، بوراده «قضى» ي حکم معناسنده قيلمغى
 دها مناسب بولورز.

اويله ايسه، دنياده وار انسانلرڭ هر برى يالڭز
 بر الله رب العالمين حضرتلرينه عبادت ايدر. بو ايكنچى.
 بن انشاء الله شو ايكنچى مقدمه مى تاريخ اديان بحثلرنده
 دها مفصل صورتده اثبات ايدر م شايده.

شو ايكى مقدمه ي تهديد صوڭنده، بن ايندى اللهاڭ
 اعانه سيله ۸ نچى برهانى ذڪر ايديم:

(۸) نچى برهانم: الله رب العالمين حضرتلرى المومنون
 سورہ سنڭ الڭ صوڭغى ايكى آيت كريمه لرنده «و من يدع
 مع الله اياً آخر لا برهان له به فانها حسابه عند ربه. انه
 لا يفلح الكافرون. — وقل رب اغفر و ارحم و انت خير
 الراحمين» ديمش.

شو ايكى آيت كريمه ده اهل كلامه ملاحظه سى
 لازم چوق شيلر واردر:

قرآن كريم «برهانى يوق ايكن شك ايدر ايسه،
 حسابى يالڭز اوز ربي قاشنده اولاجقدر.» ديمش. اويله

آدمی تکفیر ایدوب، جهنمه براقفق اختیارینی قرآن کریم شو سوزیله اهل کلامک الدنن آلمش دگلمیدر؟ برهانی یوق ایکن شرک ایدن انسانک حسابی یالکیز بر الله عامنه تسلیم اولنمشدر. او یله انسانی تکفیر ایدوب، جهنمه براقفق جسارتندن بزم اهل کلام سکوت ایتمش اولسه لار ایدی، قرآن کریم بلاغتی حضورنده دها زیاده ادب دائره سنده حرکت ایتمش اولورلار ایدی. بو - بر.

«برهانی یوق ایکن شرک ایدر ایسه» دینلمش. یا بزم اولگی مقدمه مزه کوره برهانی وار ایکن شرک ایدر ایسه، نه اولاقق؟

اولگی مقدمه ده بیان ایتدک: هر بر انسانک اعتقادی، توحید اولسه ده شرک اولسه ده، اوزینه کوره بر نظر، اوزینه کوره بر برهان اوزینه مینیدر.

قرآن کریمک بلاغت اعجازیه سی اقتضاسیله ذکر اولنمش «لا برهان له به» قیدینی مهمل قیلماق ایچون «برهانی وار ایکن شرک ایدر ایسه، لا یکلفی الله نفساً الا وسعها آیت کریمه سنه کوره، او یله انسان الهک فضلله مغفور اولور.» دیمک یا لازمدر، یا خودک مناسبدر. بو - ایکنچی.

«انسانک حسابی یالکیز ربی فاشنده در.» بیورلمش. بوراده حسابک معناسی نه در؟ نیچون او حساب یالکیز الله حضرتارینه تخصیص قیلنمشدر؟ حساب قیلنه چق شیار

یالکئز دفترده قید قیلنمش گناهلردن عبارت اولسه ایدی ،
اللهک امریله او گناهلری قیامت کوننده ملکلرده حساب
ایده بیلورلر ایدی دگلمی ؟

اش بویله ایکن ، حسابی الله حضرتلرینه تخصیص
ایتمکده بر بیوک معنی بولنمق لازم اولمایورمی ؟ اویله
اولور ایسه ، ایندی فکر ایدهیک : یالکئز الله حضرتلرینک
علمنه گنه تخصیص قیلنه چق حساب نصل حساب اولاچق ؟
البته ملکلرک علمندن یوقاری اولوب ، یالکئز بر الله
حضرتلرینک اوزینه گنه معلوم بر حالک حسابی اولمق لازمدر .
لکن احوال گناهلردن شرکدن عبارت اولاماز . زیرا
گناهلرده شرکده بزلرده ده ملکلرده ده معلوم اولا بیلور .
اویله ایسه ، حساب قیلنه چق یالکئز بر حال قالور :
برهانی یوق ایکن شرک ایدن انسان نظر ایدر ایکن .
الله طرفندن ویرلمش اقتداری تماما بلا قصور بندل ایتدیمی ؟
یوقمی ؟ انسانک اوزینه شو حالی بیلدرمک ایچون ، قیامت
کوننده الله رب العالمین حضورنده حساب واقع اولاچقدر .
بوده ۳ اوچنچی در .

حساب سوکئنه ، انسانک الله طرفندن ویرلمش اقتدارینی
نظر ایدر ایکن بلا قصور صرفی ظاهر اولور ایسه ، او
انسانک حالی نصل اولور ؟ بوکئا اولگی آیت کریمهده
جواب یوقدر . لکن ایکنچی آیت کریمهده بوکئا جواب واردر .
ایکنچی آیت کریمه معناسی : « دی ربم ، اویله

انسانلاری مغفرت ایت، رحمت ایت، سن رحمت ایدر لرک
 ائک بیوگی سن، او یله انسانلرده سنک طرفک دن ویرلمش
 اقتداری تجاوز ایدمه دیلر، وار قدر قدرتلرینی ده بلا
 قصور صرف ایتدی لر.»

اوزینه کوره بر برهانه تمسک ایدوب، شرک بلیه سنه
 دوچار اولمش مسکین انسانلر حقنده ده، وار قدر اقتدارینی
 صرف سوکنده بلا برهان شرک ایتمک ضلالنه سلوک ایتمش
 عاجزلر حقنده ده، سید الوجود نبی رحمت حضرتلرینه خطاباً
 الله رب العالمین حضرتلری «وقل رب اغفر وارحم» دیمش
 ایسه البته سید الانبیا حبیب رب العالمین حضرتلرینک
 دعالرینی طلب قیلحق شرطیله دیمشدر. یوقسه امر ایتمک
 الهک حکمتنه نظراً عبث اولور ایدی.

عجیبی به زین کجا باشد؟! بخوان روی کتاب!

[6/21]

۷

سخن دانی، و خوش خوانی، نمی ورزند در شیراز.
بیا حافظ که تا خود را بملك دیگر اندازیم.

بار ها گفته ام و بار دگر میگویم :
« گوهری دارم و صاحب نظری می جویم »

الله رب العالمین حضرتلرینه شکر ایدرم ، مسئله
بر قدر ینگلشدی : ایلک ده غایت غریب هم ده قرآن
کریمک مقدس تعلیملرینه قطعاً مخالف صورته تلقی
اولنمش بر مهم مسئله شو کون ، تألیف قیلنمش « رحمت
الهیة مسئلهسی » رسالهسی تأثیر یله اولسه کون ، مقبول
اولا بیلور بر در جده کلدی ، عذابک ابدی دگللگی ،
جهنمک ده بر کون فانی اولاجفی سلف صالحک هم ده اصحاب
گرامدن بعضلرینک فکری ایمش ، - بزم روسیا مسلمانلر -
ینه ده آکلاشیلدی . هر بر حقیقتی یالکنز اولزلرینک گنه
ماسشتابلر یله وزن ایتمک جسارتنه مالک ، دائره لری طار
آدلر او رساله تأثیر یله احتمال بر قدر اعتدال کسب
ایدر لر . طارلق ، مغروریت اساسلرینه بنا قیلنمش کتب
کلامیه قارا کلق لارندن نجات بولا بیلیمک ایچون بزم امام
افندیلر ، احتمال ، سلف صالحک غایت واسع افکار علمییه -

لرندن بحث ایتمک یولنه سلوک ایدر قدر بر بیوک نشاط
ال ده ایدر لر. علوم طبیعیه یی ابطال، هم ده حکیم مطلق
الله حضرتلرینک حکمتلرینی انکار ایتمک نینگزلی اوزرینه
تأسیس اولنمش کلام اعتقاد لرندن باش قورتارمق ایچون،
اسلامیتک عقلره اک موافق تعلیملرینی اک اصل اک معتمد
منبعلرندن آلمق فکری، احتمال، بزم اهل اسلامک
کوکلرلرندہ اویانور.

شو سوزم رحمت الهیه عمومیتنه نصوص اسلامیه
نقطه سندن قارامق اعتبار یله در.

اما اگر قاهر مطلق الله رب العالمین حضرتلرینه
اک بیوک بر اسمیله ثنا سویله مک مقامندن، یاخود غفلتی
مغروریتی براقوب نہایتی یوق عالم وجوده لا اقل بر پارہ۔
لک اہمیت ویرمک لزومی جہتندن، یا ایسہ، عالم انسانیتک
حیات استقبالیہ سینی اساسلی مرکزہ اک مکمل بر دور بین
ایله رصد ایتمک نقطه سندن - رحمت الهیه عمومیتی مسئلہ
سنہ نظر ایدر ایسہک، او وقت حقیقت اک نورلی یوزینی
بزہ عرض ایده جک.

اویله واسع بر نظری اسلامیتک مقدس تعلیملرندہ
کورمک بزہ بتمز توکنمز ممنونیتی ایجاب ایدر. اسلامیتک
علویتنه قدسیتنہ دہا بر برہان اولمق صفتیلہ بز اویله
نظرلری بیوک امنیتلہ قبول ایدرز. اویله نظرلری قبول
ایتمک یولندہ بر قدر نصوصی تاویل ایتمک ضرورتی لازم

اولوب كله چك اولسه ده ایدی ، بز التزام ایدر ایدك .
 لیکن او نظری قبول ایتمك یولنده نصوص شرعیه بی تأویل
 ایتمك بلیه لرینی بز کورمه دك . بلکه قرآن کریمك
 متعدد آیتلرنده ، نبی اسلامك الك جامع سوزلرنده گوزل
 صورتده بیان قیلنمش بر تعلیم اولمق صفتیله بز او نظری
 قبول ایتمش ایدك .

رحمت الهیه عمومیتی مسئله سنه شو چهلردن نظر
 ایدوب ، بگا بر قدر روح ویرمك ایچون ، ادیب محترم
 فاتح افندی امیرخان جنابلرینك قلمیله « ایدل » ستونلرنه ،
 محترم H. Ю. افندی جنابلرینك قلمیله یانوار ۸ ده
 چقیمش « ترجمان » علاوه سنده نشر اولنمش مقاله لر بنی
 ممنون ایتدی . بگا تنزلا روح ویردکلی ایچون شو
 محترم رفیقلمه شکرلرمی تقدیم ایدرم . بیوک تریبه کورمش
 یاشلرمزك فکرده بگا موافقتلریله بن علنی صورتده افتخار
 ایده بیلورم . گمان ایدرم یاشلرمزك همه سی اولماسه ده ،
 البته اکثری شویله در .

شو مسئله نك روسیا مسلمانلرینك مطبوعاتنده ظهوری ،
 انشاء الله ، فائده دن خالی اولماسه کرک . امیدم اول ده
 شویله ایدی . سوکوره دهها زیاده قوتلندی . مطبوعات
 صحیفه لرنده دعوامی اثبات ایتمك یولنه دوام ایدك اولدم .
 رحمت الهیه عمومیتی ، ابدیت طرفنده ، همه عالم
 انسانیتك نجاتی ، عذاب اداره الهیه ایله واقع اولاچق

ایسه بر کون البته انقطاعی - شو ارچ بیوک مسئل لارک
هر بری علم کلام عالمنده غریب، یگی کبی کورنسه لرده،
اسلامیت عالمنده یگی دگل، بلکه اصحاب کرام حضر-
تلرندن همده اسملری محترم اڭ بیوک مجتهدلردن تابعیلردن
نقل اولنمش اساسلی بر اعتقاد در.

شو سوزمه برر شاهد کوسترمک قصدیله شو دفعه
محمد بن جریر الطبری حضرتلرینک جامع البیان اسملی
اڭ بیوک، اڭ معتبر تفسیرندن بوراده بر قاچ سطر
نقل ایدیم.

مصر القاهرده طبع اولنمش جامع البیانک ۱۲ نجی
جزءنده (۶۶) نجی صحیفه دن باقکمز ابن جریر الطبری
حضرتلری نه دیمش:

« حدثنا ابن حمید قال حدثنا جریر عن بیان عن
الشعبي قال: جهنم أسرع الدارين عمراً وأسرعهما خراباً. »
یعنی: « ایکی یورتک اڭ تیز معهور اولاچغی همده
اڭ تیز خراب اولاچغی جهنمدر. »

شو سوز تاویلی قابلمیدر؟ بزم دعوامزدن بش اون
دفعه دها زیاده واسع دگلمیدر؟ نجات عمومی اعتقادی
قرآن کریمک تعالیم عالیه سنه قطعی صورتده مخالف ایسه،
عجبا شعبی کبی بر مجتهدک شو اعتقادی قرآن کریمله نصل
توفیق قبلنه بیلور؟

امام شعبی کیم در؟

امام شعبی حضرتلری سعید بن المسیب حضرتلری
 کبى الك بيوك تابعلردن ، علميله عالم اسلاميت ده الك
 برنچيلك درجهسنه واصل اولمش مجتهداردن، زماننده امور
 سياسيهده رأينه مراجعت قيلنور بيوكلردن اولوب ، دورت
 مذهبي تأسيس ايدن مجتهدلرك همهسندن بلا خلاف فائق
 بر امامدر .

مسائل اعتقاديهده اشعريلرك ماتريديلرك سوزلرى
 حجت اولا بيلور ايسه ، بز امام شعبى كبى بر آدمك
 سوزينى حجه ايده بيلور ز . يوق ، حجت اولا بيلمز ايسه ،
 بزم ده اعتقادمز شويله در ، بز همان امام شعبى حضرتلرى
 طرفنه ميل ايدر ز . زيرا اشعريلر ماتريديلر بزه جدليات
 اساسنه تأسيس قيلنمش « علم » كلامى تعليم ايده چكلر ؛
 اما امام شعبى حضرتلرى بزه قرآن كريمك آيتلرينى ، نبى
 اسلام شارع اكبر عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك صحيح
 سنتلرينى تعليم ايده چك !

وحسن اولئك رفيقا . بز بونلارى دها زياده ممنونيتله

اختيار ايدر ز !

جامع البيانك عين شو ۱۲ نچى جزنده (۶۶) نچى
 صحيفهده ابن جرير الطبرى حضرتلرى ، كورگز ، دها نه
 نقل ايتمش :

« قال ابن مسعود : لياتين على جهنم زمان تخفق

ابوابها ليس فيها احد » .

[6/32]

[6/39]

یعنی صحابہ لڑکے عالمی عبداللہ بن مسعود حضرتلاری
 دیمش : « یمین فیلنہ چق شیلرله قسم ایدرم . بر کون
 کلور ، جنم ده بر آدم قالماز ! »

بز یالکیز شو سوزی برهان ایدوب ده ، دعوامزی
 کوکلره قدر چیقارور ایسه ک ، اهل علم حقمزی البته انکار
 ایده مز . زیرا عالم اسلامیت ده قرآن کریمی عبداللہ بن
 مسعود حضرتلاری ده آکللاماش ایسه ، سفسطه لار ایله
 عقللاری بوزولمش اهل کلامی آکلایاچق ؟ آکللامش
 ایسه ، اشته شو جهتله عبداللہ بن مسعود حضرتلارینک
 سوزی بنم برهانلرمدن بزری اولا بیلور .

قرآن کریمی حفظی الک قوی ، اداسی الک گوزل الک
 صحیح اولان صحابی ، سیدالوجود حضرتلارینک نصیلہ ، عبداللہ
 بن مسعود دگلمیدر ؟ قرآن کریمی اوز ایله یازمش ،
 اجتہادی فتواسی صحابہ لڑکے هر بیرنه غالب اولا کلایش
 صحابی ده عبداللہ بن مسعود حضرتلاری در !

کلامیون بر قدر انصاف ایدرمی ؟ بنم دعوام قرآن
 کریمک آیتلرینه مخالف ایسه ، او دعوام سببیل بن اسلا-
 میت دائره سننن چیقہ چق اولور ایسه م ، عبداللہ بن مسعود
 حضرتلاری قوری دعواسیلہ دگل بلکه یمینیلہ نه اولاچق ؟
 ابن مسعود حضرتلارینک سوزی دعوی دگل یمین در !
 دعواسنده انسان تردد ایدہ بیلور . لیکن اختیاری عقلی
 وار انسان شک ، تردد صورتنده هیچ بروقت یمین ایتمز .

ابن مسعود حضرتلری کبی بر آدمدن یمین - البته قطعاً
اعتقادی وار صورتده گنه صادر اولور .

بن اکللاماق سببیل، دعوی ایتمش اولایم، احتمال
شرع شریف بنم اولیله خطامی عفو ایدرز. بنم کبیلرک
مخالفتی ده قرآن کریمک حقیقته بر پاره لک ضرر ویرمز .
لکن ابن مسعود حضرتلری کبی اکل عالم بر صحابی ده
اکللاماق احتمالی البته اولماز. اولیله ذاتک یالکیز
دعواسی گنه دگل بلکه یمینی قرآن کریمه مخالف اولور
ایسه، یا بوزلا، معناسی نه در؟ ابن مسعود حضرتلری می
قرآن کریمی تکذیب ایتمش؟ یا خود قرآن کریم می...؟
بوتون دینلرینی ایمانلرینی ملا جلال، تفتازانی کبی
کلام کتابلرینه تأسیس ایتمش کلامیون شو ایکی شق دن
اولسگی شقی می یا ایکنچی شقی می اختیار ایده چک لر؟
نجات عمومیه بی قرآن کریمه قطعی صورتده مخالفدر دیمش
اهل کلام شبهه یوق شو ایکی احتمالدن برینی بالضروره
اختیار ایدرلر .

«یوق! ابن مسعود اولیله سوزی سویله مز، یالاندر!»
دیه چک اولسه لار، حدیث اماملری فاشنه عدالتلری معلوم
راویلری تکذیب ایتمک پراوالرینی اوزلرینه ویرسه لر،
بزده آنلارک خاطرلری ایچون گنه سوزلرینه موافقت ایدرز-
ده، کتب کلامیه بی، اوراده وار اعتقادلری سوزلری
سبوروب طاشلارز. تاریخ شورلکرنه خرافات شعبه سنه،

صوڭ كلهچك عصرلر ايچون محفوظ قالور .

شو دفعه شو قدرله اکتفا ايدوب طوررز. عذاب آيتلری حقنده فکرمزی بیان ايدر ايکن ، بز او وقت انشاء الله اصحاب کرامڭ هم ده تابعيلرڭ سوزلرينی اعتقاد- لرينی برزبرر سرد ايدررز . شو دفعه ابن مسعود حضر- تاريله عامر الشعبي حضرتلرينڭ بررسوزلرينی نقل ايتيميه عجله ايتمش ايسهك ، اوز حاللرينی اعتراف ايتمك فضيله سندن معروم قالمش اهل کلامی انصافی حدودينه دعوت ايتمك داعيه سيله اولدی . کورسونلر : قرآن کریمی «احتمال» بزم «علمای کلام» دن «بر قدر» زياده فهم ايدر ابن مسعود حضرتلريله عامر الشعبي حضرتلرينڭ سوزلری اعتقادلری نه در؟

ين ، انشاء الله ، هيچ اولمازسه روسيا مسلمانلری طلبه لرينڭ قلبلرينی دماغلرينی اهل کلامڭ جدلياتندن پا کله مک يولنده سعی ايدر م . اما اعظم ، امام مالك ، امام ابو يوسف کبی مذهب رئيسلری علم کلامی نيچون او قدر ذم ايدر اولمشلر ، انشاء الله بيان ايدر م . مدرسه شاگرد- لرينڭ اعتقادلرينه بر قدر استقامت ويره بيلور ايسه م ، اشته او وقت بنم غرضم حاصل اولمش کبی اولور . بز ملتڭ وجودينه استيلا ايتمش ، ملتزمی عطات ياتاغنده نشاط سز بر حال ده برافمش مرضلری تشخيص ايدهچك اولور ايسهك ، کوررز ؛ وجودمزه کثرتله بولنور

مرضلرڭ اڭ بيوگى قىلبرمرزى باصمىش طارلىق قاراڭلىق در ،
دماغلرمرزى اوھام اوياسى ايتىمىش علم كلام اعتقادلر يدر .
« كلا . بل ران على قلوبھم ما كانوا يكسبون . »

او مرضلرڭ چارلر ينى كورمك اميديله ، بن كتب
كلاميه ده وار اعتقادلردن هر بر ينى بر نوبت بولوب ،
قافىك سيلكىمك فكرينه بش اون سنه مقدم كلىمىش ايدىم .
اهل تصوف لساننده « علوم رسميه » ناميله ، مجتهدلرڭ
لساننده علم كلام ناميله دم قىلنە كلىمىش بر علم مسئلەلر ينىڭ
قيمتلر ينى كوسترمك املى بن ده قوتلندى . بوڭا كوره شو
كونه قدر دورت بش مسئلەلر ي ميدانە آندىم . بوندن صولڭ دھا .

بر عزم كامرانى فالى بزن ! چه دانى :
شايدكه كوى فرصت در اين ميان توان زد

بوندن مقدم ، محترم « شورا » صحيفەلر نده عذاب
آيتلر يله رحمت آيتلر ي حقنە بر قدر يازمىش ايدىم .
بوندن صولڭ ده عرض قىلنە چق آيت كر يملەر حقنە على
الاجمال بر فيكر ويومك قىدىيله ، هم ده قرآن كر يم ده
او آيتلر ي اوفور ايكن اكثر ياً او آيتلر ي خطا آڭلار
انسانلر ي خطالرينە تنبيه ايتمك اميديله . « الموافقات »
كئى اصول كتابلر نده ترغيب ترهيب آيتلر ي حقنە سرد
قىلنمىش بر بيانى ترجمە سيله دگل بلكه يالڭز معناسيله
بوراده نقل ايتمگى مناسب كئى كوردم .

« الموافقات » صاحبه شو كتابنڭ ۳ نچى جزئە

« ادله شرعيه » قسمنده ديمش :

« قرآن كريم ده ترهيب آيتلريك هر برينه مقارن ،
يا مقدم يا صوك ، ترغيب آيتلري ذكر اولنور . لکن هيچ
بر آيت ده عكم اعيان اعتباريله دگل ، بلکه اوصاف
اعتباريله در . »

مثلا عصر سوره سنده الله رب العالمين حضرتلري
ديمش : « عصر شريفله قسم ايدر ، انسان خسارده در ،
مگر ايمان ايدوب اعمال صالحه ادا ايدنلر . »
بوراده « انسان » دن يا وروپا خلقى ، استثنادن ده
روسيا تاتارلاري مراد دگلدر .

قرآن كريم ده نسا سوره سنده (۱۴۱) آيت كريمه ده
الله حضرتلري ديمش :

« ولن يجعل الله الكافرين على المؤمنين سبيلا »
بوراده اولگيلردن ساقسونيه انكليزلري ، ايكنچيلردن
ده هندوستان مسلمانلري يا خود مصر فلاحلري اراده قيلنه .
ماز . واقع بونك خلافته دگلدى ؟
ملائكه سوره سنده (۲۹) نچي آيت كريمه ده قرآن
كريم ديمش :

« انما يخشى الله من عباده العلماء »
يعنى « الله دن يالكوز عالم بئكلري گنه خوف ايدر » .
بوراده علمادن استانبول خواجهلري ، ازهر شيخلري ،
هندوستان مولويلري ، بخارا داملالري ، بزم روسيا

مدرسلسری ، تاتار ملالاری مراد دگلدر .
انیا سوره سنده (۱۰۵) نچی آیت کریمه ده قرآن
کریم دیمش :

« ولقد كتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض
یرثها عبادى الصالحون » .

یعنی : « ذکر سوکنده زبورده یازدق : شویره بنم
صالح بنده لرم وارث اولاقدر . »

بوراده « صالحون » دن مصرک رفاعیلری ، مغرب
سنوسیلری ، استانبول قلندرلری ، هندوستان فقیرلری ،
تاتار صوفیلری ، ایت ایشانلری ، بخارا نقشبندیلری
اراده اولنیا مشدر .

الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریم ده « وکان
حقاً علینا نصر المومنین » دیمشدر .

بوراده « مومنلر » دن کیملری اراده ایتمشدر ؟
ذورت بش انگلیز النده اسیر فالمش آلتمش ملیون
قدر هندوستان مسلمانلرینی می ؟ غاللاندیه پنجه سنده قلمق
ایدر جاوا مسلمانلرینی می ؟ یاخود . .

قرآن کریم حساب سز آیتلرده ایمانی مدح ایتمش
ایسه ، بدء المعارف ایله ملا جلال ده یازلمش مسئله لری
اراده ایتمه مشدر .

قرآن کریم « صالحات » ، « خیرات » عباره لریله
انسانلری گوزل اشله دعوت ایتمش ایکن ، صالحاتدن -

[6/42]

[6/43]

قازان تلمنه تسبیح طارتمق، یوز بیك مرتبه هر کون صلوات اوقومق، قصیده برده لری تعبد قصیده تکرار ایتمک کبی اشلری اراده ایتمه مشدر.

الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریم ده هر بر سعادت متقیله وعد ایتمش ایسه، متقیلردن یاشیل چاپان صاری چیتوک بورکه نور صوفیلری، مرید تربیه ایدر شیخلری، تکمه لرده عمر ایدر ابد اللری، دنیادن غافل زاهدلری، نا محرم یوزینه بافماز ایزگولری ده اراده ایتمه مشدر.

66/44
الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریم ده «کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر» دیمش ایسه، تنبیه الغافلین دن درة الواعظین دن تذکرة القرطبی دن وعظ سویلر اماملری خواجه لری، مصدره طبع اولنش خطبه لردن برینی منبرلرده اوقور خطیب لری ده اراده ایتمه مشدر.

6/45
الله رب العالمین حضرتلری «ومن لم یحکم بما انزل الله فاولئک» دیمش ایسه، «ما انزل» دن بزازیله لرده، تنو یرلرده، جامع الرموزلرده یازلمش حکملری ده قصد قیلما مشدر. الله قرآن کریم ده جنت اهللرینی ده جهنم اهللرینیده بیان ایتمه مشدر، لکن، یعنی «آنا طول تورکلری» - یعنی «آمر یقا انگلیزلری» دیمه مشدر.

قرآن کریم ده عذاب آیتلرینی یا خود رحمت آیتلرینی

اوقوب استدلال ایده چك آدملره شو نقطه یی ملاحظه ایتمك
 ضروردر. یوقسه، رحمت آیتلری «بزرگه!»، عذاب
 آیتلری «تگیلرگه!» اعتقادی اوزمزی آلامق دن باشقه
 هیچ بر نرسه یه خدمت ایتمز.

«واذا تساوی فی التبیح فعالنا

فمن التقی وایننا الکفار؟»

کتاب سماویلرک برینه انتسابی دعوی ایدن ملتئرک
 اکثری خراب اولمش ایسه، یالکز شو یله بر اعتقاد
 تأثیر یله اولمشدر: نصوص سماویه بشارتلرینی یالکز
 اوزلرینه، قیامت عذابلرینی یالکز دیگرلره توزیع قیلوب،
 کتب سماویه ده اوقدر مدح قیلنور ایمانی لسانلرده یوروبده
 حیاتده اهمیت یوق بر ایکی یا اوچ دورت جهلدن عبارت
 گمان ایتمشلردر. او ایکی اوچ کلمه درست صورتده اعتقاد
 اولنور ایسه، انسانلری سعادت یوللرینه آلوب کتمکلی
 لازم ایکن، بالعکس، انسانلرک طورغونلق یانافلارینه
 استراحتلرینه سبب اولا کلمشلردر. شو حالک سببی نه در؟
 قرآن کریمده فرقان سورهنک اخیرنده گی آیتلری
 اوقور ایسه ک، کوررز، قرآن کریم دیمش:

«رحمانک بندهلری - بر یوزنده سکینه ایله یورر
 بندهلردر. جاهلر، آنلاره خطاب ایدلر ایسه، پاک طوغری
 سوزی سویلرلر. ربلرینه سجده قیام ایدوب کیچه ر لر.
 انفاق ایدر ایکن اسراف هم صارانلق ایتهلر، بلکه هر

[۶] ۹۶

فرقان ۷۳

حالده اورتاچه اولورلار. شرك ايتمز لر معصوم قانی توکمز لر، زندان پاك قالورلار، يالان شـیلره شهادت و یرمز لر، بیهوده اوفاق شیلره تنزل ایتمز لر، ربلرینک آیتلریله تذکیر اولنورلار ایکن، قولاق سز کوزسز کبی التفاتسز قالمازلار؛ - یارب! بزه شادلق و یرهچک خاتونلر بالالار ویر! بزی متقیلره امام ایت! دیرلر. «

فرقان سورسندگی او آیتلری هر برمر اوقورز. لکن اکثرمک فهمنه کوره، اللهک اویله بندهلری «مسجد قارتلرینه امامت ایدر، یاشیل جبهلر بورکه نور» قارت حضرتلر، یاخود عمرنده دورت بش خاتونی آلمشده صالحمش غایت مهابت قارت ایشانلردر.

بیلورم: شو سوز غایت آغیر سوزدر. لکن نه قیلایق، یالکز بزی گنه دگل، بلکه همه ملتیزی، او قدرگنه ده دگل بلکه تمام اسلامیتیزی خراب ایتمش بر بلادر شو بلا!

انصافی ایدلم! کوکلمزده بر قدرگنه ایمان قالمش ایسه، اوزمزی ده ملتیزی ده آدامق دن بر قدر حیا ایدلم ایندی!

حاضرگه یسن.

راز حافظ تا کنون نا گفته ماند.

مقصد: عذاب یا رحمت آیتلری اعیان اعتباریله

دگلدن. رحمت آیتلرنده «یعنی تاتارلار!» — عذاب آیتلرنده
 «یعنی انگلیزلر» مالدنه تفسیر ایتمک خطادر. ایمان بزم
 کتب کلامیه ده بیان فیلمش مسئله لری اعتقاد ایتمک، —
 صالحات فضائل الشهورلرده یازلمش ایزگو ایشلری اشله مک
 معناسنده دگلدن.

شو تنبیه بوندن صوگ نشر اولنه چق سوزلر مه بر مقدمه
 کبی اولسون.

خاتمه

۸

محترم «شورا» مجله علمیه سی واسطه سیل، عموم عالم
 اسلامیه عرض اولنمش خالص، همده، اثبات قیلنه بیلور
 ایسه، فائده سی اهمیت ی وار بر مسئله علمیه اوزرنده بر
 بولوک امام افندیلرک همده بر قدر خلقنک فتنه لنولری بنی
 بر آز اندیشه یه صالحش ایدی. زیرا «فتنه» بی لورتایه
 آتان بنم. او فتنه سببیل، خلقنک عقیده اسلامیه لری نه خلل
 کله چک ایسه، البته بلاشبه مسئولیت یالکنز بکاعائد اولا چقدر.
 بوکا کوره بن هوشمی باشمه طویلادم. مسئله بی
 مقدماتیله، ممکن اولا بیلر نتیجه لری نیک هر بریله، شو
 مسئله خلافنه قائم اولا بیلور دلیللرک کتوبیلریله، اوزون

هم اوزاق ملاحظه ایتدم. اصلی یوق، ثبوتی ممکن دگل،
 ضرری وار بر مسئله بی قوزغاتوق، طبیعی، بئکا بر فائده،
 بنم ایچون بر مصلحت دگلدر. البته بن بونی بیلورم.
 اوز مصلحتی آ کلاماز در جده «قلندر» ده دگلم. دیگر لرک
 فائده لری ایچون اجتهاد ایتمک همتی عالم انسانیت ده عمومی
 اولوب کتمش بر فضیلت دگل ایسه ده، لکن اوز مصلحتی
 ایچون حرکت ایتمک مجبوریتی «رحمت الویه» اقتضاسیله
 عالم حیات ده عمومی هم طبیعی قیلنمش بر ملکه لازمه در.
 ظن ایدرم، بنده طبیعتک شو قانوندن مستثنا دگلم.
 مسئله خلافنده «غلیانیه» کلمش خلقک غلیانی ده، گمان ایدرم،
 یالکز شو قانونک تاثیر یله وجوده کلمشدر.

بنم طرفدن قوزغاتلمش مسئله یه بن تکرار نظر ایتدم.
 کوردم: مسئله الله رب العالمین حضرتلرینه الک بیوک صفتیله
 تقدیس تسبیح سویله مکدن، اسلامیتک حسابی یوق مزایاسی
 قطارینه الک بیوک بر فضیلت اعتقادیه زیاده ایتمکدن،
 عالم انسانیتی من القدیم خراب قیلا کلوب نوع بشرک باشنه
 کلمش بلیه لرک هر برینه سبب اولا کلمش بر اعتقاد یا
 تعدیل یا رفع ایتمکدن عبارتدر.

مسئله فی الواقع بویله اولور ایسه، بن او یله مسئله یه
 جانمی همه وارمی فدا ایدرم. یوق فی الواقع او یله ارامایوب،
 بن خطا ایتمش ایسه، حسن ظن اساسنه بنا قیلنمش او یله
 بر اعتقاد ایچون، رب کریم قیامت کوننده بنی همده بنم

سوزمه اتباع ایدنلری البته موآخذه ایتمز . امیدم شویله در .
 بن غفور کریم الله ارحم الراحمین حضرتلرینی انتقام
 داعیه سنه، غضب مؤبد سائقه سنه اسپردر دیه مم . همه عالمره
 عمومی رحمت اولمق صفتیله نزولی قرآن کریم ده مصرح
 اولمش اسلامیتک اعتقادی اساسنه همه انسانلری مؤبد
 صورتده عذاب ایتمک کبی الک بیوک بر قساوتی وضع ایتمم .
 بنم کندومه نصیب اولاجق ایکن تحمل ایده میه جگم بر عذاب
 حسن رضامله دیگر انسانلر حقنده حکم قیلامام . اسلامیتک
 حقیقی ایچون ده عذابک مؤبدلگی البته لازمدر سوزینه
 اصابت رنگی ویره مم ...

«رحمت الهیه عمومیتنه» بنم نظرم شویله ملاحظه لردن
 نشأت ایدوب، اثباتیچون ده ألم ده قرآن کریمک آیتلرندن،
 سیدالوجود نبی رحمت شارع اکبر علیه الصلاة والسلام
 حضرتلرینک صخیح سوزلرندن متعدد برهانلرم وار ایسه،
 او مسئله یی دعوی ایتمیه بنم بیوک حقی البته هر بر منصف
 تسلیم ایدر .

شو دعوامی اظهاردن بنی منع ایدر ایسه، یالکز
 بر شی ایده بیلور: علمی مسئله لرده «تافتیق» ایله حرکت
 ایکن ادیبیلر، یاخود «سیاست قوللانورم» شعار یله تستر
 ایدن پروفانلر بکا دیرلر :

«جانم! حقیقت سنک طرفده ده اول بیلور، دعواکده
 سن حقیقی ده اول، لکن هر سوزک اوزینه کوره زمانی

بعض مسئله‌لری عوام‌دن کتم ایتمک فلسفه‌سنه نظر ایتدم . کورددم :

بزم شریعت اسلامیه‌ده اسرار دینیه یوقدر . بر حقیقت دینیه‌یی، یا خود مسئله علمیه‌یی عوام‌دن کتم ایتمک امری‌ده بزم شرع شریف‌ده کلمه‌مش‌در . حقیقتک مکتومیتنده بر فائده ، معلومیتنده بر ضرر سیاست عالمنده اولا بیلور ایسه‌ده ، خالص هم‌ده ساده مسائل علمیه‌ده هیچ بر وقت اولاماز . ادیان سابقه راهلری کاهنلری «اسرار» قوللانوب، اوز مصالحتلیینه یارار «مکتومیت» دن استفاده ایدر اولمشلار ایسه‌ده ، اسلامیت اولیه «اسرار» دن، «مکتومیت» فلسفه‌سیله استفاده ایتمک کبی سیاستلردن تمام تمامنه پا کدر . اسلام حکیملرینک ائک بیوکلرندن بری دیمش :

لقد کذب الذین طغوا ، فقالوا :
 اتی من ربنا امر بمرمز .
 فلا اعرفک بین القوم توحی
 بطعن فی محدثهم بغمز ،
 ولا تهمز جلیسک من قریب
 تنبیهه علی سقط بهمز .

کاهنلرک «اسرار» لرنده مکتومیت فلسفه‌لری اسکلی زمانلرده کاهنلرک اوز مصالحتلیینه خدمت قیلمش ایسه‌ده ، لکن علمی مسئله‌لرک مکتومیتلری هیچ بر ملته هیچ بر وقت بر پارهلک فائده ویرمه‌مش‌در . «بن تحمل ایدرم ، لکن زنیار صاقلان ، عوام بونی تحمل ایده‌مز ؛ صبر ایت ،

وقتی کلور، سویلرسن!« فلسفه‌سی اوزلرینه غایت بیوک
 قیمت و یروب انسانلری عوام اسمیله تحقیر ایدن مغرور
 «حکیم» لره گنه یا قییشه بیلور بر مغروریت فلسفه‌سیدر.
 او یله واهی فلسفه‌لردن «دم» اوروب، فیلسوفلک صاتمق
 یا خود تدبیرله حرکت ایتمک خیالیله، اسلامیتک عقیده‌لری
 او یله تدبیرله حرکت صورتنده گنه محفوظ قالا بیلور در جده
 ضعیفدر دعواسنه بن هیچ بر وقت جسارت ایدم. اسلامیتک
 سنک بنم تدبیرلر مه حاجتی یوقدر. بر دگل ملیون سنک بنم
 کیلرک هجوملریله اسلامیتک بر رکنی یا بر فرعی هیچ بر
 وقت قاقشاماز.

بر وقت بزم متفقهار کتب فقیهده شریعت اسلامیه
 نامه نسبتدن اوتانما یوب، عوامدن مستوریتی لازم مسئله‌لری
 یازوبده «هنه مسئله تعلم ولا یفتی بها» دیشلر ایسه‌ده،
 او یله حرکتلری بزم کوزده ادبدن خارج بر حرکت ایدی.
 زیرا بر مفسده‌یی ایجابی اعتباریله عوامدن مستوریتی
 لازم اولور ایسه، مفسده‌یی ایجاب ایدمک بر مسئله‌یی
 شریعت مقدسه نامه نسبتدن اوتانمق دها زیاده لازم
 اولاجقدر.

دینده علی‌العموم، اسلامیتده علی‌الخصوص «سر»
 همده کتمی لازم عقیده اولماق حقیقتک ائک بیوک ائک برنجی
 شرطیدر. علمی مسئله‌لری یوق بار خیاللر ایله انسانلردن
 کتم ایتمک، بنم گمانم چه، ائک فائده‌سز بر تدبیردر. بزم

لسان الغیب خواجہ حافظ شیرازی حضرتلری دیمش :

یکست تورکی و تازی در فهم دین ای حافظ
حدیث علم بیان کن بهر زبان که تودانی

یعنی دین آ کلامق حقه تورکی، عربی همه انسانلر برابر در .
علمی مسئلهلری نصل لسانله سویلر ایسه کده سویله . هیچ
بر شیک معلومیتی هیچ بر انسانه ضرر و بیرمز .

بر وقت اسلام عالملری، نصرانیت پاپاسلرینه یا خود
سکی دین راهلرینه تقلید ایتوب، گویا یالکیز اوزلرینه گنه
معاومیتی جائز مسئلهلری عوام نامیله تحقیر قیلور انسانلردن
کتم ایتیمه سلوک ایدر اولدیلار .

او محترم ذاتلر اوزلرینک حرکتلرینه بر اصابت
رنگی و یرمک ایچون صوفیه بیو کلرندن نقل اولنمش :

« هر که را اسرار دین آموختند »
« مهر کردند و دهانش دوختند »

نیت عالیلرینه گویا موافق حرکت ایدر کورندیلر .

شو بیوک معناسی وار بیت بزم ضرر مزه دلالت ایتمه یور .
زیرا صوفیلرک بیو کلرینه، بزه معلوم دگل « کشف » طریقیله
ازه معلوم دگل علوم حاصل اولور ایهش . بز او « کشف » یده
او علوملری ده انکار ایتمه یور ز . صوفیلرده بزه او علوملرندن
خبر ویرمه یور لر . ویره جک اولور ایسه لرده اینانهق مجبور بتی
بزه یوقدر . اویله شیلری بیان ایچون صوفیلرده لسان
یوق . فبولنه بزه مجبوریت یوق . بوکا کورده اویله

کشفیات حقنده صوفیلرک انسانلری باغلانمشدر .
 لکن عقلک نظریله ، دیوان طبیعتک یا خود قرآن
 کریمک افاده سیله معلوم اولای بیلور شیلری « سر » کبی
 صافلامق ، ظهورنده بر فساد امکانی خیالیله اویله شیلری
 کتم صدندده اولمق هیچ بر وقت معقول تدبیر اولاماز .
 اگرده عوام نامیل تحقیر قیلنور انسانلردن اویله شیلری
 صافلامق ، اسلامیتی حمایه ایتمک گمانیله اولور ایسه ، اویله
 گمانلر اسلامیت شرفنه غایت بیوک جنایت اولوب ، روس
 مثلنده مشهور « آیو خدمتی » کبی بر خدمت اولور .
 شویله ملاحظه لرک بنم کوکلمده رسوخنه کوره ، بن
 اولده بر قاچ اوفاق مسئله لری ، شمدی اوفاق دگل اهمیتی
 وار بر بیوک مسئله یی مطبوعات عالمنه عرض ایتدم . بوندن
 صوگده انشاءالله پر و اسز دها بیوک مسئله لری بری آرقاسندن
 دیگرینی عرض ایدر طور ورم . آهسته آهسته مسائل
 فقیه اصول فقیه اساسلری نه ده نوبت کلور . بنم طرفدن
 عرض اولنمش مسئله لری علمی صورتده جرح یا تأیید
 ایده جک انسان بولنور ایسه شکر ایدرم . لکن یالکنز
 « صوص ! فتنه لر قوبارما ! قبوللری نه عقللری نه کوره انسانلره
 سوز سویله ! » دیه جک آدم لری سوزلری نه شو دفعه اهمیت
 ویرمدیگم کبی بوندن صوگده اهمیت ویرم .
 بن آلمده برهانلری طویلانماش بیوک یا اوفاق مسئله
 لرک هیچ برینی میدانه چیقارمام . اول دلیللرمی برهانلرمی

حاضر ایدرم . تماماً اطمینانم سوکونده مسئله بی میدانده
آتارم . او یله ایسه، هر بر هاجمک هجومه اعتبار ایتمکن
کندومی یوقاری طوتار ایسه، البته بن معذورم .

شبل «الاسد» بصید دلم حمله کرد . ومن ،
گر لاغرم وگرنه ، شکار غضنفرم ،

6/53

مهم بر مسئله علمیه بی خالص قرآن کریمک بلاغت
اعجازیه سیله اثبات ایدیه بیلیمک قدر حاضرلگی بن الده
ایدنمش ایسه، البته ، قرآن کریمک عظمتنه مناسب بر
شجاعت ادبیه بنم کوکامده طبیعی صورتده حاصل اولور .
او وقت یالکیز «فتنه باصدمق» ایچون اوزاقدن سویلنمش
سوزارک هیچ برینه بن قولاق ویرمزه گناهی اولمام .
لیکن ملت بیوکلرینک بری «پارمق سیلکمک» طریقیه
اوزاقدن «یاواش!» دیرسه ، البته تأدب اقتضاسیله آیاق
اوزرینه فالقوب عنرمی عرض ایتیمه محتاج اولورم .

بویله تأدیبلرک بری ۲۵نچی دیسکا برده نشر اولنمش
۵۳نچی عدد محترم «ترجمان» جریده سنده بزه واصل اولدی .
۲۵سنه بزه همده ملتزه رهبرلک ایدن ، ملتک بیوک
باباسی استاذ محترم اسماعیل بک غصیرینسکی جنابلری
بزه «رحمت الهیه عمومی» کبی بر مسئلهده رهبرلک
ایدوب «درسارکده حکیم محترم احمد مدحت افندی
حضرتلرینک تاریخ ادیان درسلیرینی رهبر طوت . نافع
و مؤثر بر خدمت ایتمش اولورسن . روسلر بر زمان

عاقللردن امان بولامايبوب «عقلدن بلا» مقالینی چيقارمشلار ایدی. عقل کوبلگنندن شکایتنه بزم حقمز یوقدر. فقط فیلسوفلر شو قدر چوغالدی که «فلسفه دن بلا» مقاله حقمز واردر ایدی» دیمشلردر.

گوزل نصیحت! البته بیوک پدرك نصیحتی ده بیوک اولور. لکن نصیحت ایدر ایکن، محترم «ترجمان» کڭ ۲۵سنه مقدمگی حالنه بر نظر ایتمش اولسهلار ایدی، نصیحت دها گوزل چيقار ایدی. ۲۵سنه مقدم املاسی انشاسی یوق ترجمان شو کون جریده لرمزکڭ اڭ گوزلیدر. او وقت لسانی یوق اسماعیل بک، غصپرینسکی دوزت بش سنه صوڭ «فرنگستان مکتوبلری» کبی اڭ لذتلی اڭ ادبی اثرلر یازمییه باشلادی. و شو کون ملتکڭ اڭ بیوک رهبری اسماعیل بک اولدی.

شو کون ملتزمکڭ اڭ بیوک باباسی اولمق شرفنه تکلمش اسماعیل بک جنابلرینکڭ املاسی انشاسی یوق کونلرنده بیوک لرمزکڭ هچ بری، حقلری اولمش ایسه ده، «محرر بلاسی» مقالینی چيقارمادیلار. اسماعیل بک جنابلری ظریفکڭ یوزندن شو کون «فلسفه بلاسی» مقالینی چيقارور ایسه، احتیازلری وار. لکن «عقلدن بلا» مقالینی روسلردن آلوب سویلر ایسه، دها زیاده اصابت ایتمش اوورلار ایدی. زیرا طوقز یوز دورتن بو طرف ده اولان عمومی حرکتلرده ملتزم عاقللردن امان بولامايبوب، همان هنوز

«عقل بلاسندن» شکایت ایدیور. بزم احوال عمومیه مزه کلی
 بر سکنه کلمش ایسه، «فلسفه بلاسندن» دگل، «عقل
 بلاسندن» کلمشدر. شو حقیقتی محترم اسماعیل بك جنابلری
 غایت گوزل آکلار. بزده حرکتلرک هر برینی مشاهده
 ایندک، جمعیتلرک هر برنده حاضر ایدک. لسانمزدن بر
 سوز چیقمادی، قولانمزدن هیچ بر آدمک اهمیتلی سوزی
 فوتولمادی بوکا کورده هر بر سوزی ضبط ایتمش ایدک.
 احوالک تفاصیلی بزده تماماً معلومدر.

محترم اسماعیل بك جنابلری بزی متوفی پروفه سور
 صالایوف جنابلرینک اثریله دارالفنون درسلیرینه ارشاد
 ایتمشلر. گوزل. لکن الک فوتلی قلمیله بزم حققری هضم
 اینمه مش اولسه لار ایدی، بزم ایچون دها گوزل اولور
 ایدی. ۲۵ سنه بزه رهبرلک ایدن بیوک ادیب نیچون شو
 کون بزم افکارمزه غایت طار حدود تعیین ایدیور؟

بز بوندن صوگ انشاء الله یازاچق تاریخ ادیبان
 درسلیرنده دارالفنون درسلیرنندن می اقتباس ایدرز، یا خود
 دیگر بر طریقله می حرکت ایدرز، یاقین آراده آکلشیلور.

در بساط نکته دانان خود فروشی شرط نیست.

یا سخن دانسته گو ای مرد عاقل یا خهوش.

بز محترم اسماعیل بك غصیرینسکی جنابلرینی حرکات
 استقبالیه مر ایچون نمونه اتخاذ ایدرز. ملتیزک بر بیوگی
 ۲۵ سنه دن زیاده مدنده ثباتی اجتهادیله بزه غایت بیوک

درس‌لر ویردی. بویله شیلری آکلارز بوندن صوڭ تنزلا
بزی ارشاد ایدرلر ایکن، حقوقه‌زی ده هضم ایتمز لر ایسه،
یارار ایدی.....

بن، شو مقاله‌مده، بنم طرفدن قوزغاناتامش مسئله‌یه
اهمیت رنگی «مهم» لک نامی ویردم تکرار اویله سوزلری
سویله‌مییه احتمال جسارت ایتمز ایدم؛ لیکن محترم «وقت» لک
۵۵۸۸ نچی عددنده «مدنیلک که امتحان طوتو» مقاله‌سنده ادیب
محترم برهان افندی شرف حضرتلری طرفندن یازلمش فکرلر،
همده استاذ محترم رضا افندی حضرتلرینک قلملریله تألیف
قیلنوب شو کونلرده نشر اولنمش «رحمت الیه» رساله‌سی
بشما هم جان همده قوت ویردی لر. تشکرلر قیلوب، دعوامی
اثبات دوامنه عزم ایتدم. موسی بیگیف.

یا من رسم بمطلب، یا جان زتن براید.

صوڭ